

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับประเด็นการมีส่วนร่วมของผู้ค้าขายบริเวณชายหาดบางแสนต่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยแนวความคิด ทฤษฎี และหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ตามลำดับต่อไปนี้

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
6. นโยบายสิ่งแวดล้อมศึกษาของประเทศไทย
7. แนวความคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
8. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน
9. ความเป็นไปได้ของการพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน
10. ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรกับสิ่งแวดล้อม
11. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
12. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

เพื่อให้การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม ปรากฏภาพของการถ่ายทอดอย่างละเอียดอย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะได้ทำการขยายความโดยแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ลักษณะรูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. เงื่อนไขการมีส่วนร่วม
5. เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Kasperson and Breibart (1974 อ้างถึงใน กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก, 2552) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนจะเป็นผู้กระทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ ประชาชนสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้ผลของกิจกรรมที่ประชาชนได้ทำไปจะสะท้อนกลับไปสู่ประชาชนเหล่านั้น

UNEP (1981 อ้างถึงใน กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก, 2552) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึงการที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถมีโอกาสเข้าดำเนินการ และมีอิทธิพลในกิจกรรมและกระบวนการพัฒนา อีกทั้งยังได้รับผลแห่งการพัฒนาเสมอกันอีกด้วย โดยมีลักษณะสำคัญ คือ เข้าร่วมดำเนินการในความพยายามในการพัฒนา ได้รับส่วนแบ่งในผลประโยชน์ของการกระทำตามที่ควรจะเป็น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผน รวมทั้งกิจกรรมในโครงการ

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า หมายถึง การกระตุ้นให้ประชาชนได้ตระหนักถึงสถานการณ์ของตนเอง เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้การกำหนดและดำเนินการของประชาชนเอง โดยที่กระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้นเป็นการมีส่วนร่วมในการค้นหา หรือกำหนดปัญหาของชุมชน การหาสาเหตุของปัญหา หาวิธีการแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน และประเมินผลการแก้ปัญหา

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชน หรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ การควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร รวมทั้งปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าไม่ได้หมายความว่า ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์การพัฒนาตั้งขึ้น แต่ที่จริงแล้วต้องให้ชุมชนมีกิจกรรม และวิธีดำเนินกิจกรรมของเขาเองในชุมชน อีกด้วย

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม สนับสนุน ชักนำ และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัคร

รูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกัน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ คือร่วมกันศึกษาค้นคว้าสภาพปัญหา และสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชนร่วมพัฒนา สร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือการสร้างสื่อใหม่ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชนร่วมวางแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดปัญหา ป้องกันปัญหา และสนองความต้องการของชุมชนร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงานร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาล ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งอ้างถึงความหมายการมีส่วนร่วมที่องค์การสหประชาชาติให้ไว้ว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาการที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนาการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอนในกระบวนการพัฒนา และยังได้แสดงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 7 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ถูกบังคับ	= ไม่มีส่วนร่วม
ระดับที่ 2 ถูกล่อ	= มีส่วนร่วมน้อย
ระดับที่ 3 ถูกชักชวน	= มีส่วนร่วมน้อย
ระดับที่ 4 ถูกสัมภาษณ์ความต้องการ	= มีส่วนร่วมปานกลาง
ระดับที่ 5 มีโอกาสเสนอความเห็น	= มีส่วนร่วมปานกลาง
ระดับที่ 6 มีโอกาสเสนอโครงการ	= มีส่วนร่วมในระดับสูง
ระดับที่ 7 มีโอกาสตัดสินใจด้วยตนเอง	= มีส่วนร่วมในอุดมคติ

Cohen and Uphill (1979 อ้างถึงใน กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก, 2552) ได้กล่าวไว้ใน Rural Participation : Concepts and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้หมายถึงว่าจะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงาน (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชน ในเรื่องผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนานั้นด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบจะ

โดยตรงกับการดำเนินงาน ทั้งยังเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการดำเนินงาน และผลประโยชน์จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากการขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั้นนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากการประเมินผล และการดำเนินงานควบคู่ไปกับการตัดสินใจอีกด้วย

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชนบทซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ขึ้นอีกว่า การที่ได้จะพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ได้ก็ด้วยการอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ เพื่อที่จะได้มีความสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อม สามารถกำหนดทิศทางและชะตาชีวิตของตนเองได้ การพัฒนาชนบททั้งปวงก็กระทำเพื่อสร้างให้ชาวชนบทมีความสามารถเช่นนี้

William (1976 อ้างถึงใน กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก, 2552) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน พัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุด มิได้หมายความว่าเมื่อรัฐกำหนดโครงการอะไรขึ้นมาประชาชนก็ร่วมมือกันทำ แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเปลี่ยนการทำงานของกลไกการพัฒนา จากการพัฒนาโดยรัฐเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงหมายถึง การกีดกันอำนาจ (Empowerment) ในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชน อย่างน้อยที่สุดประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ และอนาคตของเขา

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) ให้ความหมายการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการซึ่งมวลชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมส่วนรวมมวลชนที่เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัว เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถแรงงาน ตลอดจนทรัพยากรของตน ต่อกิจกรรมนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเกี่ยวข้องของมวลชน ด้านคิดหรือกำหนดนโยบาย จำแนกได้ 3 ระดับ คือ

มวลชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น

มวลชนมีส่วนในอำนาจการตัดสินใจ

มวลชนเป็นผู้กำหนดนโยบาย

ด้านทำหรือดำเนินการตามนโยบาย จำแนกได้ 3 ระดับ คือ

ร่วมกำหนดเป้าหมายตามแผนงาน

ร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการ

ร่วมหนุนช่วยทรัพยากรบริหาร

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือการสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และกระตุ้นให้ประชาชนมีบทบาทในการริเริ่มคิด สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาและร่วม กำหนดแนวทางการพัฒนา และวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งร่วมหนุนช่วยเหลือทรัพยากรทางการบริหาร ตลอดจนมีอำนาจในการตัดสินใจที่จะดำเนินกิจกรรมของตนเองภายในชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ การควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร ตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคมอันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง

ลักษณะ รูปแบบ วิธีการ และขั้นตอนการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1979, pp. 213 – 218 อ้างถึงใน อรพิน กาบสลับ, 2549) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบ ชนิด การมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision – making) ซึ่งอาจจะเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มการตัดสินใจในช่วงกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโดยการให้มีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมด้วยการร่วมแรงร่วมใจ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งนับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

Norman and Uphoff (1981, p.10 อ้างถึงใน อรพิน กาบสลับ, 2549) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งอาจเป็นการตัดสินใจในระยะแรกเริ่ม การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

2.การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปการเข้าร่วมโครงการให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การร่วมในการบริหาร หรือการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นทางวัตถุ ทางสังคม หรือโดยส่วนตัว

4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งนับว่าเป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

UNEP (1981, p. 8 อ้างถึงใน อรพิน กาบสลับ, 2549) ได้สรุปรูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาว่า มี 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) ซึ่งเป็นการร่วมโดยอาสาสมัคร หรือการรวมตัวกันขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกการมีส่วนร่วมแบบถูกชักจูง (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการ ความเห็นชอบหรือการสนับสนุนจากรัฐบาลการมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercived) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินนโยบายของรัฐบาลโดยการจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง

Agbayani (1974 อ้างถึงใน อรพิน กาบสลับ, 2549) ได้จัดลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 10 ลักษณะดังนี้

- การร่วมประชุม
- การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- การตีปัญหาให้กระจ่าง
- การออกเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านปัญหา
- การออกเสียงเลือกตั้ง
- การบริจาคเงิน
- การบริจาควัตถุ
- การช่วยเหลือด้านแรงงาน
- การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง
- การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ

อรพิน กาบสลับ (2549) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า มีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการ วิธีการดำเนินงาน ติดตามตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ร่วมตัดสินใจ คือ เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือกันแล้ว จะต้องร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุด หรือเหมาะสมที่สุดร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ เช่น ร่วมออกแรงร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น ร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามีส่วนร่วมใน

การตรวจตราดูแล รักษา และประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

อรพิน กาบสลับ (2549) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคล หรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

อรพิน กาบสลับ (2549) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำหรือทำอย่างไร

มิติที่สอง คือ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ

มิติที่สาม คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

อรพิน กาบสลับ (2549) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น มีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้องและ กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือจนบรรลุความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ หรือการดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน

อรพิน กาบสลับ (2549) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมายถึง การรวมคิดแก้ไขปัญหา การดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน ร่วมวางแผนโครงการร่วมปฏิบัติงานในรูปของการเสียสละแรงงาน การบริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ และร่วมติดตามผลงานบำรุงรักษาสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน ทั้งนี้ โดยการแสดงออกในการมีส่วนร่วม อาจเป็นการแสดงออกของบุคคลโดยตรง โดยผ่านองค์กรประชาชนในชุมชนนั้น ๆ เอง

อรพิน กาบสลับ (2549) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนที่ดี ได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อสนองตอบความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชน ได้ร่วมกันคิดแก้ปัญหาการดำเนินการและกิจกรรมในชุมชน โดยร่วมวางแผนโครงการร่วมปฏิบัติในลักษณะการเสียสละแรงงาน บริจาคเงิน วัสดุสิ่งของ ร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามผลงานด้วยความสมัครใจ เพื่อพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม หรือชุมชน ให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีผู้เสนอแนวความคิดต่างๆเกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้หลายแนวคิดด้วยกัน เช่น

กสกิจ ทบบัณฑิต (2548) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

- 1.เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
- 2.เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน
- 3.เป็นผู้มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
- 4.เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

กสกิจ ทบบัณฑิต (2548) ยังได้เสริมความคิดว่า ลักษณะและขั้นตอนในการมีส่วนร่วมควรมีดังนี้

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในการลงมือทำเอง

การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กสกิจ ทบบัณฑิต (2548) สรุปได้ การมีส่วนร่วมวิจัยปัญหา การมีส่วนร่วมวางแผนการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมติดตามผล การมีส่วนร่วมบำรุงรักษา

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอน ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยจึงได้สรุปรวมแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะ และขั้นตอนการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นกรอบในการวิจัย ไว้ดังนี้ ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมประชุมวางแผนดำเนินการ โดยการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ การประเมินผล การร่วมดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยการเสียสละ วัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น การร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ คือ การเข้าร่วมในการใช้ผลประโยชน์ การร่วมในการติดตามผลงาน

เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

กสกิจ ทบบัณฑิต (2548) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมไว้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)

ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)

ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

Chaturvedi and Mitra (1982 อ้างถึงใน ไชยชนะ สุทธิวรชัย, 2536) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา ไว้ 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจเป็นองค์กรพัฒนาของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ และนักพัฒนาในรูปของการช่วยทางการเงิน การเมือง และความรู้เทคนิควิธีการ
2. ความพร้อมภายใน เช่น ผู้นำสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและกายภาพ โอกาสในการเข้าร่วม วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่น

3. การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหารจัดการองค์กร และกิจกรรม ตลอดจนการแทรกแซงจากภายนอก

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีความอิสระ และความสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปความสามารถของเขา
2. ประชาชนต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักพัฒนาท้องถิ่น
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมนั้น และสามารถสื่อสารรู้เรื่องในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

เครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

กลกิจ ทบบัณฑิต (2548) ได้เสนอเครื่องชี้วัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยได้กำหนดระดับความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรของชุมชน ดังนี้ การมีความสนใจและร่วมประชุม การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ การเป็นสมาชิกและกรรมการ การเป็นเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ จะดูจากลักษณะต่าง ๆ ที่แสดงออก คือ การเป็นสมาชิกของกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ การบริจาคเงินทอง วัสดุสิ่งของ และการเสียสละเวลา แรงงาน เป็นสมาชิกของคณะกรรมการ และเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมนั้นโดยตรง

กลกิจ ทบบัณฑิต (2548) กล่าวถึงมิติการมีส่วนร่วม (Dimensions of Participation) นั้น อาจแบ่งออกเป็น 4 มิติ ดังนี้

การเตรียมการ (Prerequisites to Participation) สิ่งจำเป็นต้องเตรียมพร้อมก่อนการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

การให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อปลุกกระตุ้นให้เห็นสภาพปัญหาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ตลอดจนความรู้ความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประเด็นปัญหาเหล่านั้น

การรู้จักใช้ความรู้ และความเชี่ยวชาญจากแหล่งต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาได้อย่างรวดเร็ว และตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องลงมือปฏิบัติงาน จะต้องสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะการมีส่วนร่วม (Aspects of Participation)

การมีส่วนร่วมมีหลายระดับ ตั้งแต่เป็นสมาชิกจนถึงผู้นำหรือประธานกรรมการ คือ เป็นสมาชิก เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมเป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ เป็นกรรมการ เป็นประธานกรรมการนอกจากนี้แล้ว ยังอาจพิจารณาจากลักษณะ ต่อไปนี้

1. สมาชิกนั้นทำอะไรระหว่างการประชุม (What Members do Between Meetings)
2. สมาชิกนั้นเล่นบทบาทอะไรในที่ประชุม (What Part They Play During Meetings)

แบบอย่างของผู้มีส่วนร่วม (Types of Participation) ผู้มีส่วนร่วม มี 3 แบบ ดังนี้

เป็นผู้กระทำการ (The Actor) คือ มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม

เป็นผู้รับผลการกระทำ (The Recipient) คือ ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรง

เป็นสาธารณชนทั่วไป (The Public) คือ ประชาชนทั่วไปที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมขั้นตอนของการระดมการมีส่วนร่วม (Stages of Organization Development for Participation) อาจพิจารณาได้ดังนี้

ขั้นตอนของการจัดองค์กร เป็นขั้นตอนทำความรู้จักกับชุมชน เข้าใจความเป็นไปในชุมชน จำแนกกลุ่มประชาชนเป้าหมาย และรวมกลุ่มประชาชนที่เกี่ยวข้องโดยตรง (แม้จะมีจำนวนน้อย)

ขั้นตอนงานสัมฤทธิ์ผล เป็นขั้นที่กลุ่มเล็กๆ ดังกล่าวได้ทำกิจกรรมแล้วสัมฤทธิ์ผลจึงทำให้สามารถดึงประชาชนนอกกลุ่มเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น

ขั้นต่อเนื่องหรือยุติ เป็นขั้นประเมินผลงานของกลุ่ม หากมีประโยชน์ก็ดำเนินงานต่อแต่หากไร้ผลประโยชน์ยุติ

กลกิจ ททบั้นทิต (2548) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นปัญหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องจากเหตุผลพื้นฐาน ก็คือ ชาวชนบทที่ประสบปัญหาย่อมรู้ปัญหาของตนเองดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ปัญหาเหล่านั้น ผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนาควรเป็นประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ใช่บุคคลภายนอก ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบกิจกรรมที่จะทำให้ประชาชนมีความผูกพันยิ่งขึ้น และยังก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงานที่ปรากฏ ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษาให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์ต่อไป

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อค้นหาข้อดีและข้อบกพร่องอันเกิดจาก

การประกอบกิจกรรม ซึ่งจะได้นำมาเป็นบทเรียนในการหาหนทางปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมต่อไป

Lowdermilk and Laitos (1980 อ้างถึงใน กสิกิจ ทบบัณฑิต, 2548) ได้เสนอขั้นตอนของยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชนบท ไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสำรวจขั้นตอน
2. การวิจัยเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การแสวงหาแนวทางแก้ไข
4. การกำหนดทางแก้ไขปัญหา
5. การปฏิบัติตามโครงการ
6. การประเมินผลโครงการ
7. การพิจารณาบททวนโครงการ หรือดำเนินการให้บรรลุผล

กสิกิจ ทบบัณฑิต (2548) ได้กำหนดการมีส่วนร่วม โดยกล่าวถึงมิติ (Dimensions) ของการมีส่วนร่วม ดังนี้ ลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น อาจจำแนกออกเป็น การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากเบื้องบน หรือเบื้องล่าง การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้น โดยสมัครใจ หรือโดยบังคับแบบแผนขององค์กร (Organization Pattern) ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้นำที่มีบทบาทมากและใช้องค์กรเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ส่วนตนช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

การมีส่วนร่วมโดยมีเอกชนแต่ละกลุ่ม หรือผ่านกลุ่ม

การมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยอ้อม(ผ่านตัวแทน)

การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และอย่างไม่เป็นทางการ

ระยะเวลา (Duration) ความต่อเนื่องของกิจกรรม

ขอบข่าย (Scope) ของกิจกรรม

อำนาจของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วม

ภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยทางกายภาพและทางชีวภาพ (Physical and Biological Factors) เช่น ฤดูกาล อันยาวนาน ทำให้ไม่สามารถไปร่วมประชุมได้ตลอดปี หรือเป็นเพราะการคมนาคมไม่สะดวก ที่ดินไม่สมบูรณ์เท่าที่กลุ่ม หรือมีเวลาไม่มากนัก

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Factors) เช่น เงินงำในการเช่าที่ดิน อาจทำให้เกษตรกรผู้เช่าทำกินต้องผูกมัดอยู่กับเจ้าของที่ดินผู้ให้เช่า ซึ่งไม่ชอบการตั้งสหกรณ์ขึ้นมาก็ได้

ปัจจัยทางการเมือง (Political Factors) ขึ้นอยู่กับระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นว่าจะยินยอมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากน้อยเพียงใด

ปัจจัยทางสังคม (Social Factors) เช่น ชาวไร่ชาวนาอาจจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน ทำให้การรวมตัวกันทำได้ยาก

ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Culture Factors) เช่น ในชุมชนนั้นอาจมีความเชื่อ ค่านิยม หรือทัศนคติต่าง ๆ ต่อกันไม่ตรงกัน และอาจทำงานร่วมกันไม่ได้

ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ (Historical Factors) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างชนบทกับศูนย์กลางระดับชาติ หรืออาจเป็นประสบการณ์ที่ชนบทได้เกี่ยวข้องกับรัฐจากการพัฒนาชนบทในอดีตที่ผ่านมา

กลกิจ ทบบัณฑิต (2548) ได้สรุปขั้นตอนการระดมประชาชน หรือการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

จากแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่มีลักษณะแตกต่างกันไม่มากนัก ซึ่งพอจะสรุปรูปแบบ และขั้นตอนการมีส่วนร่วม ได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบการมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ 3 รูปแบบ คือ

1. การเข้าร่วมด้วยความพึงพอใจ
2. การเข้าร่วมด้วยการจูงใจ หรือชักนำ
3. การเข้าร่วมด้วยการกะเกณฑ์ หรือบังคับ

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชน เช่น การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรม เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาต่างๆ
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนงาน / โครงการ โดยร่วมสนับสนุนทุนทรัพย์และสละแรงกายแรงใจ
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้มีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม

แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความหมาย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติ โดยทั่วไปหมายถึง สิ่งที่ปรากฏอยู่ตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์นำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวก ทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างทุกอย่างมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น โดยทั่วไปมีการจำแนกทรัพยากรธรรมชาติ ไว้ 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่หมดสิ้น ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แสงอาทิตย์ เป็นต้น
2. ทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้ หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้แล้วสามารถที่จะเกิดทดแทนได้ เช่น ต้นไม้ สัตว์ป่า สัตว์ทะเล เป็นต้น
3. ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ได้แก่ แร่ธาตุ ถ่านหิน น้ำมัน แก๊สธรรมชาติ เป็นต้น

ทิพย์วรรณ ลิ้มเชื่อง (2550) ให้ความหมายว่า ทรัพยากรธรรมชาติหมายถึง สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และให้ประโยชน์ต่อมนุษย์ไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ แร่ธาตุ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อม (Environment) ตามรากศัพท์เคมี มาจากภาษาฝรั่งเศส Environ แปลว่า Around ดังนั้น สิ่งแวดล้อม ในความหมายทั่วไป Environment จึงหมายถึง Totality of Man 'Surroundings หมายถึง ทุกสิ่งที้อมรอบตัวเรา ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ซึ่งอาจได้แก่ธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราคือ ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา เช่น ถนน อาคาร โรงเรียน บ้านพักอาศัย เป็นต้น

ทิพย์วรรณ ลิ้มเชื่อง (2550) ให้ความหมายของคำว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งหมายรวมทั้งสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อาทิ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ สิ่งมีชีวิตทุกชนิด และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาในภายหลัง

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา โดยทั่วไปสามารถจำแนกสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ จำแนกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์

สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ อากาศ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม โรงเรียนสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นต้น

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) กล่าวว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของมนุษย์ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม อาจเป็นสิ่งมีชีวิต หรือ ไม่มีชีวิตก็ได้ จากความหมายที่หลากหลายดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวเราทั้งที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์ปลูกสร้างขึ้น เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมเป็น สิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ได้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีพของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อม

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) ได้ให้ความหมาย การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม มีการป้องกันรักษาโดยให้เกิดผลดีแก่มนุษย์มากที่สุด และเวลาอันยาวนานที่สุดต่อเนื่องกัน

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) ให้คำนิยามสั้น ๆ ว่า การอนุรักษ์ คือการป้องกันและจัดการอย่างฉลาดเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม ให้สนองความต้องการของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการจัดการที่ชาญฉลาด คือ การรู้จักใช้ รู้จักบำรุงรักษา และพัฒนาทรัพยากรนั้น อีกด้วย

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม และปรับปรุงการใช้ต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้เอื้ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุด ในการสนองความเป็นอยู่ของมนุษย์ตลอดไป

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดและประหยัด โดยใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดและสูญเปล่าน้อยที่สุด ยาวนานที่สุด ถูกต้องตามกาลเทศะ รวมทั้งการใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนโดยทั่วถึงกัน

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้มีการสิ้นเปลืองหรือสูญเสียน้อยที่สุด แต่ใช้ประโยชน์ได้นานที่สุด โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพทางสังคม และคงไว้ซึ่งปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ

ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง (2550) กล่าวว่า การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการของมนุษย์ในการใช้ชีวบริเวณ เพื่อที่จะให้ประโยชน์สูงสุด

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้ การอนุรักษ์ หมายถึง การตามระวังรักษาป้องกัน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม ด้วยวิธีที่ฉลาด เหมาะสม และ ยาวนานที่สุด การที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และ สิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีบางส่วนที่ต้องเก็บรักษาไว้ และ บางส่วนของธรรมชาติถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมที่สุด

ท้ายสุดสรุปได้ว่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง ฉลาดและอย่างประหยัดโดยใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการ สนองความต้องการและความเป็นอยู่ของมนุษย์ และคงไว้ซึ่งปริมาณและคุณภาพของ ทรัพยากรธรรมชาติ

จัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และเป็นที่ยอมรับของนักอนุรักษ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ คือ

1. การบริหาร (Administration) หมายถึง การจัดการหรือการบริหารงานตามแผน ดำเนินงาน หรือนโยบายของหน่วยงาน มีหน้าที่รับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือแหล่งของ ทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อให้วิธีการหรือการ จัดการบริหารที่ดี และมีประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ นโยบายและแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเน้นในระบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ ของประชาชนคนไทย

2. กฎและระเบียบ (Laws and Regulations) หมายถึง กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ ในปัจจุบัน เพื่อการควบคุม ป้องกัน แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่าง ๆ เช่น พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พ.ร.บ. อุทยาน แห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น ซึ่งกฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์เพื่อ การนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน

3. โครงการ (Projects) หมายถึง แผนดำเนินการฟื้นฟู ปรับปรุง และส่งเสริมการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายลงไป ทั้งโดยธรรมชาติและโดยฝีมือมนุษย์ ถึงแม้ว่า ในปัจจุบันจะมีการจัดทำโครงการที่ดี จะต้องมองภาพรวมทุก ๆ ด้าน จะต้องพิจารณาและวิเคราะห์ ถึงผลดีและผลเสียที่เกิดจากโครงการหรือเกิดต่อโครงการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ชัดเจนจาก โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะมีการดำเนินการในอนาคต

แนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยทั่วไปแล้วมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การสงวน (Preservation) หมายถึง การดำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติ โดยปล่อยให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการเจริญเติบโตและมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติ โดยมนุษย์ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว

2. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง แนวคิดในการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายไป หรือเสื่อมสภาพลง

3. การพัฒนา (Development) หมายถึง แนวคิดในการปรับปรุงฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีสภาพดีขึ้น

4. การใช้ประโยชน์ (Utilization) หมายถึง แนวคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง เหมาะสมตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอาจใช้แนวคิดหลายลักษณะควบคู่กันไป หรือใช้เพียงอย่างเดียวแล้วแต่สถานการณ์ในขณะนั้น

การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อมองภาพกว้าง ๆ อาจจะดูว่าง่ายและสามารถปฏิบัติได้ทันที แต่ตามสภาพความเป็นจริงแล้วจากอดีตที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการจัดการระดับประเทศและระดับท้องถิ่นนั้น ยังไม่บรรลุเป้าหมายเลย อาจเป็นเพราะความไม่เข้าใจในความหมายที่แท้จริงของคำว่า ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ และที่สำคัญที่สุดการจัดการที่มีประสิทธิภาพย่อมต้องมีการจัดผลประโยชน์ต่อระบบการพัฒนา หรือระบบการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ต่อส่วนรวม นั่นเอง

ลักษณะของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มี 2 ระดับ คือ

1. ระดับการสงวนและหวงห้าม หมายถึง การอนุรักษ์ในลักษณะที่ต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดและเข้มงวดควบคู่กันกับการนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์ จะต้องพิจารณาทั้งแหล่งที่มาและแหล่งกำเนิดของทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นต้องกำหนดมาตรการหรือวางแผนทางในการสงวนหวงห้ามโดยเร็วก่อนที่จะถูกทำลายไป เพราะเมื่อถูกทำลายลงแล้วก็จะเป็นการยากที่จะฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพเดิมได้

2. ระดับการอนุรักษ์ เป็นระดับที่จะต้องมีการควบคุมดูแลและเข้มงวดควบคู่กันกับการใช้ประโยชน์ ทั้งของทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ในการที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อฟื้นฟูสภาพสังคมและเศรษฐกิจชุมชนบริเวณนั้น และในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาเพื่อการควบคุมป้องกันปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

ในการจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นในระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ต่างก็พยายามที่จะทำแผนปฏิบัติการเพื่อบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์แบบอยู่เสมอ แต่ที่ยังไม่บรรลุผลตามเป้าหมายเท่าที่ควรก็คือสภาพของการถูกทำลายที่แท้จริง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับลักษณะข้อมูล เอกสาร หลักฐานต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นถึงจำนวน หรือปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง และสามารถฟื้นฟูสภาพเดิมได้โดยระบบธรรมชาติของตัวเอง และทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง หรือฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิมได้เมื่อถูกทำลายลง

วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทิพย์วรรณ ลิ้มเช่งเฮง (2550) กล่าวถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์และระบบสนับสนุนการดำรงชีวิต การปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุอาหารพืช ตลอดจนการรักษาสภาพแหล่งน้ำธรรมชาติให้ใสสะอาดอยู่เสมอ
2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นกับ โครงการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันพันธุ์พืช สัตว์เลี้ยง จุลินทรีย์ต่าง ๆ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรมนานาชาติที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ

3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และระบบนิเวศเพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม และอุตสาหกรรมหลักต่าง ๆ

4. เพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้สืบสานต่อไป รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องร่วมมือในอันที่จะใช้ทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปให้นานที่สุด คู้มค่ามากที่สุด พร้อม ๆ กับหาสิ่งทดแทนเพื่อชดเชยการใช้ต่อไป ตลอดจนการนำทรัพยากรที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่อีก (Recycle) ประชาชนจะต้องให้ความสนใจและตระหนักถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หลักพื้นฐานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหลักการสำคัญ ดังนี้ ใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์หลายทาง เช่น ในระบบกำจัดน้ำเสียอาจจะจัดสร้างบ่อกักน้ำเสียที่ใช้บริโภคไม่ได้ ให้เป็นประโยชน์ทางด้านเกษตรกรรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และการคมนาคม เป็นต้น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ใช้ประโยชน์ได้หลายทางจะทำให้คนทั่วไปเห็นคุณค่า

ของทรัพยากรมากขึ้น ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีทุก ๆ ด้าน ต่อสังคมมนุษย์ต้องมีการสำรวจและวางแผนใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ประเมินความต้องการในระยะยาว และวางแผนการจัดการเพื่อป้องกันการขาดแคลนในอนาคต ซึ่งอาจส่งกระทบต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน

ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ควรจะต้องคำนึงถึงหลักความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างสมดุลในระบบนิเวศน์ การอนุรักษ์และการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะทรัพยากรทุกอย่างล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งสิ้น

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ในชนบทหรือในเมือง ความมั่งคั่งของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศนั้น ๆ รัฐควรจะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในระบบนิเวศน์ ผลกระทบของการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม และที่สำคัญ คือ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลในอันที่จะช่วยรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าที่สุด และนานที่สุด

รัฐมีบทบาทสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้บรรลุเป้าหมาย เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติและหลักทรัพย์ของประเทศที่ยังไม่ได้นำออกมาใช้ ควรที่รัฐจะจัดความสำคัญในระดับต้น ๆ ของนโยบายบริหารประเทศ ปัญหาที่เกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชาติ ส่งผลให้ระดับความเป็นอยู่ของประชาชนเลวลง นับได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดในระดับหนึ่ง รัฐบาลจึงได้พยายามที่จะเน้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญเป็นพิเศษ

ทิพย์วรรณ สี่เซ่งแสง (2550) ได้ให้แนวคิดที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ 3 ประการ คือ

1. ต้องใช้อย่างชาญฉลาด กล่าวคือ ในการใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วน อีกด้วย
2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป ในบางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย

3. หาวิธีฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือที่เสื่อมโทรมไปให้ดีขึ้น (ซ่อมแซม ปรับปรุง)
กล่าวคือทรัพยากรใดก็ตามที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเสียไป หรือจะหมดไปถ้าจัดการไม่ถูกต้อง
ตามหลักวิชา การ ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะดีขึ้น

แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทิววรรณ ลิ้มแสง (2550) ได้กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม ไว้ 7 ประการ ดังนี้

1. การให้การวิจัยเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักในบทบาทและ
หน้าที่ของตนเองต่อสิ่งแวดล้อมในอันที่จะสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางส่งเสริมคุณภาพ
สิ่งแวดล้อม
2. การปรับปรุงคุณภาพ เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลน
ทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรม
3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ คือไม่บริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ควรใช้ทรัพยากร
นั้น ๆ อย่างคุ้มค่าที่สุด
4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ คือ การนำวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ชำรุด
สึกหรอ หรือเสื่อมสภาพแล้วกลับมาใช้ใหม่ (โดยการหลอมใหม่ หรือย่อยแล้วนำไปผลิตใหม่)
5. การใช้สิ่งทดแทน ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ได้ดีในอดีตเริ่มร่อยหรอลงไป เนื่องจาก
ความต้องการบริโภคมีสูง จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีคุณภาพใกล้เคียงกันและ
สามารถใช้แทนกันได้ มาใช้แทน เช่น นำเอาพลังงานแสงอาทิตย์ พลังน้ำ หรือพลังงานปรมาณู มา
ใช้แทนน้ำมัน เป็นต้น
6. การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา ทรัพยากรธรรมชาติชนิดเดียวกันอาจมีคุณภาพที่
แตกต่างกัน เช่น ไม้ มนุษย์นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งมากกว่าไม้เนื้ออ่อนเนื่องจากแข็งแรงทนทานกว่า แต่
เมื่อไม้เนื้อแข็งมีปริมาณลดลง จึงใช้ไม้เนื้ออ่อนแทนโดยหาทางพัฒนาคุณภาพไม้เนื้ออ่อนให้สูงขึ้น
เช่น นำไปทาสี หรืออาบน้ำยา เป็นต้น
7. การป้องกัน เป็นวิธีการจัดการโดยตรงเกี่ยวกับการป้องกันไม่ให้ทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อมร่อยหรอ หรือเสื่อมโทรมเร็วเกินไป หรือหาทางป้องกันมลพิษมิให้แปดเปื้อน
สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อยู่อาศัย รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ในกรณีที่บรรยากาสมีก๊าซพิษ น้ำ
เน่าเสีย เป็นต้น

มาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การป้องกันไม่ให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลง จนเป็นอันตรายต่อการอยู่รอดของมนุษย์ การดำเนินการจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด ทั้งฝ่ายรัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย และประชาชนซึ่งจะได้รับผลกระทบโดยตรงและจะต้องปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ในนโยบาย อย่างจริงจัง

ทิพย์วรรณ ลิ้มแสง (2550) ได้กล่าวถึงมาตรการใหญ่ ๆ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไว้ 2 มาตรการ คือ

1. มาตรการการอนุรักษ์โดยตรง คือ การรักษา คุ้มครอง ป้องกัน บำรุง สงวน และรู้จักใช้สิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. มาตรการทางสังคม เป็นวิธีการที่จะปฏิบัติต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยอ้อม กล่าวคือ สังคมจะต้องให้ความร่วมมือโดยอาจดำเนินการในรูปขององค์กร สมาคม หรือชมรม ส่งเสริมอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ จะต้องปลูกจิตสำนึกและสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ และจะต้องให้การศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งตระหนักถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง นอกจากนี้รัฐบาลจะต้องพิจารณาออกกฎหมายควบคุมอย่างรัดกุม ไม่เปิดโอกาสให้ผู้เห็นแก่ตัวใช้เป็นเครื่องมือกอบโกยหาผลประโยชน์ส่วนตน และจะต้องเป็นกฎหมายที่ทันต่อเหตุการณ์ อีกด้วย

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ความหมายและความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

คำว่า “สิ่งแวดล้อม” มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Environment” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายได้หลายอย่าง ขึ้นอยู่กับผู้ใช้คำนี้จะต้องการของเขเพียงใดได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า สิ่งแวดล้อมไว้ต่างกัน พอสรุปได้ดังนี้

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ให้ความหมายสิ่งแวดล้อม คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบด้านมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม จัดตั้งและมองเห็นได้ และนามธรรม วัฒนธรรม แบบแผน แร่เพณี ความเชื่อ มีอิทธิพลเกี่ยวโยงไปถึงกัน เป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งจะมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลาย อีกส่วนหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจรและวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันทั้งระบบ

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่า บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่อยู่รอบตัวเราเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต หรือสิ่งที่เห็นได้ด้วยตา และสิ่งที่ไม่สามารถเห็นได้ด้วยตา ได้ยินด้วย

หู เห็นสี มีกลิ่นและมีรส หรือเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสด้วยอาการทั้ง 5 หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อม คือ สิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ปรากฏอยู่โดยรอบ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อาศัยพึ่งพากันในบางโอกาส นับตั้งแต่สิ่งมีชีวิตเซลล์เดียว จนกระทั่งถึงสัตว์หลายเซลล์ และสิ่งมีชีวิตสีเขียว

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ให้ความหมายว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา อาจเป็นสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ต่อมนุษย์ ซึ่งจากคำนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมมีความหมายกว้างมาก เป็นอะไรก็ได้ทั้งนั้น อาจเป็น ดิน พืช สัตว์ มนุษย์ น้ำ อากาศ เมือง ชุมชน คลอง ความเชื่อ อย่างไรก็ตามในความหมายดังกล่าวจะหมายถึง สิ่งใดที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะอยู่ใกล้หรือไกล แม้กระทั่งสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา เช่น พฤติกรรมรอบตัว กฎระเบียบต่าง ๆ บุคคลส่วนใหญ่จะเข้าใจผิดเสมอว่า สิ่งแวดล้อมจะมุ่งประเด็นด้านปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์เท่านั้น เช่น อากาศเป็นพิษ ดินเสีย ประชากรหนาแน่น ทรัพยากรย่อยหรือ สารพิษในอาหาร โรคระบาด การจราจรติดขัด แท้ที่จริงแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานทาง สิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังนั้นต้องเข้าใจว่าสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ดังนั้น ต้องเข้าใจว่า สิ่งแวดล้อมนั้นจะเป็นได้ ทั้งของแข็ง ของเหลว ก๊าซ มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น อาจเป็นสิ่งที่ให้คุณและโทษต่อมนุษย์

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นพอจะสรุปว่า สิ่งแวดล้อมหมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ด้วย สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสัตว์ คือมนุษย์ และสัตว์จะอาศัยความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ คือ มีดินที่เป็นแหล่งผลิตอาหารและปัจจัยทุกอย่างมีน้ำที่ช่วยเกื้อหนุนดินในการสร้างอาคาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และช่วยรักษาสมดุลในทุกสภาวะ ด้วยอากาศที่มีก๊าซต่าง ๆ ปะปนอยู่ในระดับที่พอเหมาะกับการมีชีวิตอยู่ของสิ่งมีชีวิต พืชเป็นสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติที่อาศัยความสมดุลจากดิน น้ำ อากาศ ในการผลิตอาหาร ปรับอุณหภูมิ และฟอกอากาศให้กลับสู่สภาพที่ดีดังเดิม นอกจากมนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่จากความเหมาะสมของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แล้วมนุษย์ยังได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสนองต่อชีวิตความเป็นอยู่ไม่ว่าในด้านที่จำเป็นหรือไม่จำเป็นก็ตาม อย่างไรก็ตามสิ่งแวดล้อมขาดความสมดุลเมื่อใดจะส่งผลกระทบต่อชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์จึงต้องคำนึงถึงความสำคัญของความสมดุลทางธรรมชาติ

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ดังได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องชัดเจน โดยศึกษา

สิ่งแวดล้อมในแง่ต่าง ๆ เรื่องสิ่งแวดล้อมถือเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในแง่ชีววิทยากับระบบนิเวศน์

การพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์นับว่า มีส่วนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก มิระชากรเพิ่มมากขึ้นเท่าไร ทรัพยากรตามธรรมชาติถูกนำมาใช้เพิ่มขึ้นซึ่งทำให้ในส่วนที่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จำกัดและหมดไป ถูกทำลายร่อยหรอลงไปเรื่อย ๆ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ตามธรรมชาติบางอย่างไม่หมดไป แต่ก็ไม่สามารถฟื้นตัวขึ้นมาอย่างรวดเร็ว เป็นส่วนที่ผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ดังที่ได้กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมนั้นมีส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันจึงเกิดสมดุล ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดเปลี่ยนแปลงก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งอื่นอีกต่อไป ดังจะเห็นว่า ในสภาพปัจจุบันได้เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงจากสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติเพิ่มขึ้น เช่น โลกร้อนขึ้นเรื่อย ๆ มีปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศมากขึ้น และกระทบต่อระดับน้ำทะเล ฤดูกาลต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงและกระจายต่อมนุษย์สัตว์ในที่สุด กล่าวหาว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในสิ่งแวดล้อมนั้นมีทั้งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ เช่น ภูเขาไฟระเบิด ทำให้เกิดกลุ่มก๊าซพิษ ควันพิษ ฝุ่นละออง หรือไฟป่าทำให้หมดไป สัตว์ป่าเสียชีวิต และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์นับว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเสียดุลย์ทางธรรมชาติอย่างรวดเร็ว

ในปัจจุบันได้มีการหันมาให้ความสนใจที่จะศึกษาการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม คือ เลือกใช้เทคโนโลยีควบคุม และศึกษาถึงผลกระทบที่จะตามมาด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะยืดอายุแก่สิ่งแวดล้อม หรือพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนนั่นเอง การที่จะพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนนั้นจะต้องอาศัยคุณภาพของประชาชน คือ มีความรู้ ความรับผิดชอบต่อสังคม เข้าใจ และเห็นผลดีของการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ประเภทของสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมสามารถจำแนกออกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้เขียนหรือนักวิชาการที่จะใช้ในการศึกษา เช่น สิ่งแวดล้อมจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ หรือ สิ่งแวดล้อมจำแนกเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หรือในการศึกษาด้านชีวอนามัย แยกออกเป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ เคมี และสังคม

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (Natural Environment) หมายถึง สิ่งใดก็ได้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ แร่ ป่าไม้ สัตว์ มนุษย์ อากาศ แสงแดด เป็นต้น สามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทย่อย ๆ ได้อีก 2 ประเภทคือ

1.1 สิ่งที่มีชีวิต (Biotic Environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติมีลักษณะและสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และมนุษย์ เป็นต้น

1.2 สิ่งที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติที่ไม่มีชีวิต อาจเห็นได้ หรือไม่สามารถเห็นได้ เช่น ดิน น้ำ ก๊าซ อากาศ ควัน แร่ เมฆ รังสี ความร้อน แสงสว่าง เป็นต้น

2. สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) เช่น เมือง บ้าน ถนน สะพาน โถงเก็บรถยนต์ เครื่องบิน วัตถุมีพิษ เสียง อารมณ์ เจตย์ วัด วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี การศึกษา เป็นต้นสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจทั้งในอารมณ์ดีและอารมณ์เสีย อาจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นให้เห็นได้ จับต้องได้และอาจมองไม่เห็น อย่างไรก็ตามเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ทั้งโดยทางตรงที่ตนเองตั้งใจหรือทางอ้อม อาจจะเกิดขึ้นโดยที่มนุษย์ไม่ตั้งใจ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นที่สามารถมองเห็นได้ ได้แก่ วัสดุและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น บ้านเรือน ถนน เมือง สะพาน รถ เครื่องบิน เรือ เจตย์ วัด การเกษตร เป็นต้น เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่ออำนวยความสะดวกในการมีชีวิตอยู่ บางอย่างก็จำเป็น บางอย่าง ก็เป็นสิ่งที่ฟุ่มเฟือย

2.2 สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือนามธรรมสิ่งแวดล้อม (Social Environment or Abstract Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ หรือเป็นการสร้างเพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หรืออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยพฤติกรรมอย่างตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ รวมถึงการทะเลาะวิวาทส่งเสียงคำทอ พฤติกรรม และการแสดงออกที่เป็นภัยต่อสังคม เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546 อ้างถึงใน ลือชัย วงษ์ทอง, 2549) ได้แบ่งสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ดิน อากาศ มนุษย์ แร่ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมเหล่านี้แบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต (Biotic Environment) ได้แก่ พืช สัตว์ มนุษย์ สิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิต (Abiotic Environment) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่มีชีวิต ทั้งที่มองเห็นได้และไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น ลมฟ้า อากาศ ดิน ภูมิประเทศ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ แบ่งย่อยออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

2.1 สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุมีลักษณะทางกายภาพ มองเห็นชัดเจน เช่น บ้าน ถนน เสื้อผ้า เป็นต้น

2.2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment)

วิชัย เทียนน้อย (2533 อ้างถึงใน ลือชัย วงษ์ทอง, 2549) ได้จำแนกสิ่งแวดล้อมในทางสภาพภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีอิทธิพลและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ได้แก่

1.1 ลักษณะภูมิประเทศ จะเป็นลักษณะของเปลือกโลกที่มีรูปพรรณสัณฐานแตกต่างกัน เช่น ยอดเขา ที่ราบสูง คันดิน เป็นต้น

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่มนุษย์สร้างนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิต ประกอบด้วย ดิน น้ำ แร่ธาตุ พืชพรรณและสัตว์ป่า ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้บางชนิดใช้แล้วจะสิ้นเปลือง แต่บางชนิดเมื่อใช้แล้วสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ในขณะที่เดียวกันจะมี

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติบางชนิดที่ใช้ไม่รู้จำกัด อาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพได้ เช่น อากาศ และน้ำ เป็นต้น

2. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังได้กล่าวมาแล้วแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

2.1 ประชากร โดยทั่วไปอาจจะจัดเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือทางสังคมก็ได้ ประกอบด้วยเผ่าพันธุ์ จำนวนการกระจาย และรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่ปรากฏขึ้นมาในส่วนต่าง ๆ ของโลก

2.2 อาชีพ อาชีพหลักของประชากรที่กระทำอยู่ จะมีทั้งหมดราว 9 ชนิด คือ การล่าสัตว์ เก็บของป่า การจับปลาและการประมง การเลี้ยงสัตว์ การเพาะปลูก การทำเหมืองแร่ การทำป่าไม้ การค้าขายการอุตสาหกรรม และการบริการ

2.3 วัตถุ เป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตในสังคมระบบต่าง ๆ ผลงานทางด้านวัตถุเหล่านี้จะประกอบด้วย ที่อยู่อาศัย เส้นทางคมนาคม และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

2.4 วัฒนธรรม ประกอบด้วยรูปแบบของสถาบันต่าง ๆ เช่น ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี การแต่งกาย และลักษณะของอาหารการกิน

สรุป สิ่งแวดล้อมโดยทั่ว ๆ ไป สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1. สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

2. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น

มิติมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลือชัย วงษ์ทอง (2549, หน้า 1 - 9) มิติมนุษย์ เป็นมิติสำคัญในมิติสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นผู้สร้าง และผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม วิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) ได้กำหนดสภาพของสังคมไทยที่พึงประสงค์โดยมุ่งพัฒนาสู่สังคมที่เข้มแข็ง และมีคุณภาพ (สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้สังคมสมานฉันท์ และเอื้ออาทรต่อกัน) ดังนั้น การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง จึงเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย

นโยบายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

การดำรงชีวิตของมนุษย์ต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานคือ อาหาร อากาศ น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยในการดำรงชีวิตดังกล่าวนี้ได้มาหรือมีแหล่งที่ได้มาจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ในปัจจุบันมนุษย์ได้เพิ่มปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นเป็นอันมากอันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรและความเพียรพยายามในการยกมาตรฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอ และส่งผลกระทบทำให้เกิดมลภาวะในลักษณะต่าง ๆ กัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างรวดเร็วเกินไป ได้ส่งผลทำให้สิ่งแวดล้อมไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

มนุษย์ทุกคนเป็นผู้บริโภคทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยตรง จึงย่อมจะต้องได้รับผลกระทบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะเดียวกันถ้าจะพิจารณาถึงมูลเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การร่อยหรอของจำนวนป่าไม้ อากาศเสีย แผ่นดินทรุด ของประเทศใดนั้น ล้วนเกิดขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้นวิธีที่จะแก้ไขปัญหาลingkunganสิ่งแวดล้อมได้อย่างถาวรจะต้องเกิดจากการสร้างจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการพัฒนาเพื่อยกมาตรฐานชีวิตของบุคคลและของสังคมโดยรวม

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในประเทศว่าเป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ จึงได้กำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2521-2525) และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ดังได้กล่าวปรารภถึงปัญหาของประเทศในช่วงระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ว่า

“ขณะเดียวกันก็พบว่า การขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจในสาขาเกษตร อุตสาหกรรม และบริการหลายด้านที่ผ่านมา ก็มีสวนบั่นทอนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและฐานะการเงินของประเทศไม่ใช่น้อย และได้สร้างความเสื่อมโทรมให้แก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญ ๆ หลายด้านอย่างน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทำให้สภาวะแวดล้อมในชนบททรุดโทรมลงไปมาก”

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นถือได้ว่าเป็นปัญหาของสังคมหรือเป็นปัญหาของทุกคนที่จะต้องช่วยกันแก้ไขและธำรงรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเอาไว้ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งประเทศ การบุกเบิกเพื่อหาที่ดินเพื่อเพิ่มผลผลิตในการเกษตร การขยายตัวของเขตเมือง และการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมเป็นการแสดงความเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นปัญหาทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมตามมาอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. ปัญหามลพิษปัญหาน้ำเสีย เป็นปัญหาที่เกิดจากการทิ้งสิ่งปฏิกูลจากบ้านเรือน และจากโรงงานอุตสาหกรรมทำให้น้ำในแม่น้ำสำคัญ 4 สาย อันได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำบางปะกง และแม่น้ำแม่กลอง น้ำเสียในระดังรุนแรง
2. ปัญหาอากาศเสีย ปัญหาที่เกิดจากการปล่อยสารพิษจากยานยนต์และจากโรงงานอุตสาหกรรมในปริมาณมากเกินกว่าอากาศจะเจือจางได้ทัน
3. ปัญหาขยะมูลฝอย เป็นปัญหาจากการมีปริมาณขยะมากและวิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม
4. ปัญหาเสียงและความสั่นสะเทือน ซึ่งเกิดจากเครื่องยนต์ของยานพาหนะ และเครื่องจักรของโรงงานอุตสาหกรรม
5. ปัญหาสารพิษอื่น ๆ ปัญหานี้เกิดจากการใช้แร่ธาตุและสารเคมีในการเกษตร อุตสาหกรรม และอื่น ๆ อย่างไม่ถูกวิธี ทำให้สารพิษกระจายไปในสิ่งแวดล้อม
6. ปัญหาทางประชากร การกระจายตัวของประชากร การกระจายตัวของประชากรในเขตชนบทและในเมือง เป็นไปอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการแออัด ความไม่สมดุลของรายได้ เป็นต้น คุณภาพประชากร ประชากรในชนบทมีการศึกษาด้อย
7. ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและระบบนิเวศ เป็นปัญหาเกิดจากการได้ทรัพยากรอย่างรวดเร็วเกินไป และการพัฒนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศโดยตรงในปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้กล่าวไว้แล้วควรถือได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากความผิดพลาดในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งเน้นในการพัฒนาในแง่ของการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่ม

การผลิตและอุตสาหกรรมเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงความจำกัดทางการนำทรัพยากรมาใช้ การกระจายตัวของประชากร และคุณภาพของประชากรที่จะรับการพัฒนานั้นได้ Josept (1977) ได้กล่าวถึงความไม่รอบคอบในการนำเทคโนโลยีไปใช้ในประเทศกำลังพัฒนาว่า“ผลกระทบจากการยกระดับการดำรงชีวิตและการนำเทคโนโลยีไปใช้ในประเทศกำลังพัฒนาจะไม่เพียงแต่จะทำลายวัฒนธรรมของประเทศเหล่านั้นเท่านั้นแต่ยังเป็นไปไม่ได้ที่จะแสวงหาทรัพยากรมาใช้ในการดำรงชีวิตเช่นนั้นได้อย่างพอเพียง”

นโยบายเพื่อการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาทุกชนิดจะสำเร็จได้ด้วยดีก็อยู่ที่คุณภาพของบุคคลที่อยู่ในประเทศว่ามีประสิทธิภาพในการผลิต การจัดการ การรู้จักคิดอ่าน และการตัดสินใจร่วมกันได้ดีมาน้อยเพียงใด John and Arthur (1949 อ้างถึงใน ลือชัย วงษ์ทอง, 2549) กล่าวว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการที่จะทำให้สังคมก้าวหน้าไปได้” ซึ่งเป็นแนวคิดที่สำคัญที่ได้ชี้ให้เห็นไม่ว่าจะมีนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมดีเพียงใด แต่การศึกษาเท่านั้นที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ก้าวหน้าโดยบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้นคนในสังคมจึงอย่างน้อยควรจะต้องได้รับความรู้ที่จะแก้ปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่นปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้บุคคลสามารถคิดและตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมร่วมกันได้อย่างถูกต้อง เพราะทุกคนเป็นผู้สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่โดยตรงก็โดยอ้อม และปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่กระทบมาถึงทุก ๆ คน โดยตรง

ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น มีมาตรการต่าง ๆ หลายวิธี เช่น การกำหนดมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม การวางแผนการใช้ทรัพยากร การออกกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นมาตรการที่ได้ผลอย่างถาวร แต่วิธีดำเนินการค่อนข้างจะซับซ้อนและผลที่ได้จะปรากฏออกมาในระยะยาวอาจเป็นเวลาถึง 1 ช่วงอายุคน ดังนั้นการติดตามประเมินผลจึงกระทำได้อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ควรถือได้ว่าประเทศไทยได้ถือว่าการให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สำคัญในการพัฒนาประเทศที่ได้กำหนดไว้ในแนวทางการพัฒนาเร่งรัดการศึกษาประชาสัมพันธ์เรื่องสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในนโยบายสิ่งแวดล้อมปี 2524 ว่า

1. ให้มีหลักสูตรวิชาสิ่งแวดล้อมในทุกระดับการศึกษา นับตั้งแต่การศึกษาก่อนบังคับ รวมทั้งการเผยแพร่โดยทางสื่อมวลชน การประชุมอบรมและการสัมมนา

2. ให้มีการฝึกอบรมทางด้านวิชาการสิ่งแวดล้อมในหน่วยราชการต่าง ๆ เพื่อนำไปพิจารณาในการวางแผนและปฏิบัติงาน ให้ทำการรณรงค์ในกิจกรรมต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมและสร้างสรรค์คุณภาพสิ่งแวดล้อม

ตามนโยบายและมาตรการการพัฒนาสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งได้แยกนโยบายการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมเป็นเรื่อง ๆ เช่น เรื่องป่าไม้ ดิน แหล่งน้ำ เป็นต้น นั้น ได้เน้นถึงมาตรการทางการศึกษาในการแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมดังกล่าวไว้ด้วยทุกเรื่อง ดังเช่นในนโยบายและมาตรการด้านน้ำ ผิดินที่กล่าวถึงการใช้การศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาที่ว่า “สนับสนุนการศึกษา ประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่ให้ประชาชนตระหนัก และเห็นคุณค่าความสำคัญเพื่อให้เกิดการประหยัดน้ำ” เป็นต้น

ตามแนวนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ได้กำหนดนโยบายเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ดังนี้

1. ให้มีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสิ่งแวดล้อมในทุกระดับ
2. ให้มีการผลิตบุคลากรด้านสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา
3. ให้มีการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในลักษณะผสมผสานในหลายสาขาวิชา
4. ให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและวิธีสอน
5. ให้มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนทั่วไป
6. ให้มีการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมระยะสั้นแก่ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทั้งใน

ภาครัฐบาลและเอกชน

แนวความคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) อาจถือได้ว่าสภาพแวดล้อมได้ถูกเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอโดยธรรมชาติหรือโดยกระบวนการวิวัฒนาการของโลก เริ่มตั้งแต่มนุษย์ได้เริ่มอุบัติขึ้นในโลก ในสมัยที่มนุษย์ยังมีความเป็นอยู่ตามธรรมชาตินั้นสิ่งแวดล้อมได้ถูกทำลายน้อยที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ประการ คือ

1. จำนวนประชากรมนุษย์มีอยู่น้อย เนื่องจากจำนวนมนุษย์มีอยู่น้อย แม้มนุษย์จะต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต แต่สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศที่มนุษย์ทำลายไปก็มีโอกาสฟื้นตัวได้ในเวลาอันสั้น
2. มนุษย์ยังขาดความรู้ที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหรือความลึกลับของธรรมชาติยังมีจำกัดและก็ค่อย ๆ พัฒนาและสะสม ความรู้ถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ แต่ก็ยังไม่สามารถดัดแปลงธรรมชาติหรือประโยชน์จากธรรมชาติได้มากนัก

3. ความค้อยารยธรรม มนุษย์ในระยะแรกยังอยู่กันแบบ “ป่าเถื่อน” การรวมกันอยู่เป็นป่าชุมชน ยังไม่เกิดขึ้นหรือมีอยู่จำนวนน้อย ความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับ ความงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยที่ออกมาในรูปของวัฒนธรรมทางวัตถุ ยังมิได้เกิดขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติจึงยังไม่ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความมีอารยธรรม

แนวคิดใหม่ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 William and Vogt (1972 อ้างถึงใน ลือชัย วงษ์ทอง, 2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “หนทางไปสู่ความอยู่รอด (Road to Survival)” ขึ้นในปี ค.ศ. 1948 หนังสือได้ชี้ให้ชาวอเมริกันตระหนักถึงปัญหาในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในอเมริกา ปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก และปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศ ต่อจากนั้นความสนใจที่มีต่อปัญหาของระบบนิเวศก็ได้เพิ่มขึ้นโดยลำดับ ประมาณปี ค.ศ. 1960 มีผู้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการสิ่งแวดล้อม และคุณภาพของสิ่งแวดล้อมขึ้นเป็นจำนวนมากจนกลายมาเป็นการเรียนว่าเป็นยุคของ “ความเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Movement)” ของประชากรอเมริกัน ของ Rachel (1962) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการใช้ยาฆ่าแมลงพวก ดีดีที ที่เป็นยาพิษที่ทำให้คนได้รับอันตราย อย่างไรก็ตามในที่สุดแนวความคิดในการพยายามอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็โยงไปถึงเรื่องปัญหาการเพิ่มจำนวนประชากร และได้มีการรณรงค์ที่จะลดอัตราเพิ่มของประชากรอเมริกันลง เพราะได้เป็นที่ประจักษ์ว่าจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นทุกขณะนี้เป็นรากเหง้าของปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยตรง

แนวความคิดใหม่ในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่การสงวน

ทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น แต่ได้มีความสนใจไปถึงเรื่องคุณภาพของน้ำและอากาศ เมื่อกล่าวถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมก็หมายรวมไปถึงคุณภาพชีวิตของประชากรไปด้วย เพราะประชากรต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมก็เป็นปัจจัยของเศรษฐกิจและสังคมในการปกครองทุกระบบ ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ความคิดเกี่ยวกับเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมได้แผ่ขยายไปในหลายประเทศความเคลื่อนไหวที่เรียกว่า “Earth Day” ที่จัดขึ้นในเมืองลอสแอนเจลิส สหรัฐอเมริกา เมื่อ วันที่ 22 เมษายน 1970 ทำให้ประชาชนชาวอเมริกันและชาวโลกมีความตระหนักในเรื่องความสำคัญของสิ่งแวดล้อมต่อชีวิตมนุษย์มากยิ่งขึ้น เป็นผลให้ประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน ประกาศขอให้ชาวโลกได้ร่วมมือช่วยกันป้องกันปัญหาความเน่าเสียของสิ่งแวดล้อม และขอให้ชาวอเมริกันร่วมมือกับองค์การ UNESCO จัดประชุมนานาชาติเรื่องสิ่งแวดล้อมขึ้นที่เมืองสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ในปี ค.ศ. 1972 ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นนักวิชาการในหลายสาขาได้หันมาสนใจในเรื่องความจำกัดของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนาทางสังคมในด้านอื่น ๆ ด้วย

วิกฤตการณ์ทางด้านพลังงานที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันนี้คือ ในปี ค.ศ. 1973 ทำให้เกิดการสงวนพลังงานเกิดขึ้นในอเมริกาและประเทศอื่น ๆ ซึ่งทำให้สังคมมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมืองตามมา

การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน

ในการพัฒนาสังคมในอดีตได้เน้นการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดความรุนแรงของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปัญหาท้องถิ่นกลายเป็นปัญหาระดับประเทศ ภูมิภาค และกลายเป็นปัญหาของโลกในที่สุด ดังนั้นจึงไม่มีสังคมมนุษย์ในระดับใดสามารถมีอนาคตที่มั่นคงโดยลำพัง นอกจากจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในกระบวนการคิดและปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร คือ ปัญหาพื้นฐานร่วมกันของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งประชาคมนานาชาติได้ให้ความสนใจอย่างเห็นได้ชัด ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีการประชุมนานาชาติขึ้นที่กรุงสตอกโฮล์ม และติดตามมาด้วยการจัดตั้งโปรแกรมสิ่งแวดล้อมแห่งองค์การสหประชาชาติ (UNEP: United Nations Environment Programmer)

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นโปรแกรมสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติให้คำจำกัดความไว้ว่า คือ การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้โอกาสในอนาคตลดลง UNEP (1995) การที่สังคมมนุษย์สามารถจะปฏิบัติเช่นนั้นได้ จะต้องประกอบด้วยความเข้าใจธรรมชาติ และกระบวนการพัฒนาสังคมที่เน้นคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งคงไม่ใช่เฉพาะทางวัตถุเท่านั้น แต่ต้องประกอบไปด้วยทั้งความสุขทางร่างกายและจิตใจ

ดังนั้นฐานที่จะต้องมีในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ นิเวศวิทยา เศรษฐศาสตร์ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ความตระหนัก และค่านิยม เพราะความยั่งยืนนั้นต้องเกี่ยวข้องกับความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม (Environmental Integrity) ความมั่นคงทางนิเวศวิทยา (Ecological Security) ประสิทธิภาพของการจัดการ

ในทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) และความยุติธรรม (Equity) ทั้งต่อมนุษย์รุ่นปัจจุบันและอนาคต และในขณะเดียวกันต้องให้ความยุติธรรมกับการพัฒนาทุกส่วน ไม่ใช่เฉพาะเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว

การพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน หมายถึง การนำเอาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง เหมาะสม ทั้งด้านของเวลา ปริมาณ และสถานที่ รวมทั้งการดูแลรักษา ฟื้นฟู เพื่อที่จะให้มีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป โดยไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสลาย สูญเสีย หรือหมดสิ้นไปจากการนำมาใช้ประโยชน์ดังกล่าว

ความเป็นไปได้ของการพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน

เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องนำทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ เพื่อการดำรงชีวิต และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น ถ้าไม่มีการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่ถูกต้องเหมาะสมปัญหาที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนในอนาคต ก็คือ การขาดแคลนทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ประโยชน์ หรือการเสื่อมสภาพของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จนไม่สามารถฟื้นฟู เพื่อจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อีก รวมทั้งปัญหาจากมลพิษหรือของเหลือทิ้งที่เกิดจากการใช้ ประโยชน์ทรัพยากร

การพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้ เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง เนื่องจากการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เริ่มจะเริ่ม ตระหนักในเรื่องดังกล่าวและมีแนวโน้มว่าจะดำเนินการไปได้ด้วยดี ทั้งนี้เพราะทรัพยากร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีปริมาณน้อยลงในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดเวลา ฉะนั้น จะต้องให้ประชาชนมีองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยทราบถึงประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างให้ประชาชนของ ประเทศชาติ มีจิตสำนึกรู้จักคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ

1. มีความตระหนัก (Awareness)
2. มีความรู้ความเข้าใจ (Knowledge)
3. มีเจตคติ (Attitude)
4. มีทักษะ (Skills)
5. การมีส่วนร่วม (Participation)

ดังนั้น ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างฐานรากของสังคมให้เข้มแข็ง ในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงต้องบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิด การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง โดยจะต้องให้ความสำคัญเป็นลำดับสูง ต่อ การผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิด และวิธีทำงาน รวมทั้งการสร้างพลังสังคมในทางบวก ซึ่งหมายถึงการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ ๆ จากการเปลี่ยนแปลง อันได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่ผ่านมา การร่วมกันวิเคราะห์ โอกาส ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากการ เปลี่ยนแปลง รวมทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง มีการกำหนดภารกิจ ยุทธศาสตร์ รวมทั้งแผนปฏิบัติการในการ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ และมีเนื้อหาสาระเพื่อสร้าง พลังร่วมให้ทุกภาคส่วนของ สังคม มีความเชื่อมโยงกัน มีความเข้มแข็งเพียงพอ มีความเข้าใจ มองเห็น ตระหนัก และรับเอา ภารกิจการแปลงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ไปดำเนินการ สู่การปฏิบัติ มีการจัดทำแผนปฏิบัติการในทุกระดับที่เชื่อมโยงกัน ภายใต้หลักการที่ยึดพื้นที่ ภารกิจ

และการมีส่วนร่วม ตลอดจนปรับปรุงระบบ กลไก แก่ไขระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนา ระบบข้อมูลและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อสามารถ ปรับปรุงแนวทางดำเนินการให้เหมาะสม ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) บังเกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่สามารถจะบรรลุถึงเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด และเป็นที่ยอมรับของนักอนุรักษ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ จะต้อง ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ คือ

1. การบริหาร (Administration) หมายถึง การจัดการหรือการบริหารงานตามแผนการดำเนินงาน หรือนโยบายที่ดีของหน่วยงาน มีหน้าที่ความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือ แหล่งทรัพยากรธรรมชาติโดยตรง รวมถึงการประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อให้ได้วิธีการหรือ การจัดการบริหารงานที่ดี และมีประสิทธิภาพมากที่สุดในการบริหารหรือจัดการ ด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องมีการวิเคราะห์และศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องที่ สำคัญดังต่อไปนี้ นโยบายและแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นในระบบ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทย

2. กฎและระเบียบ (Laws and Regulation) หมายถึง กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ ในปัจจุบัน เพื่อการควบคุมป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต่าง ๆ เช่น พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพและสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติ อุทยานแห่งชาติ ประมวลกฎหมายที่ดิน เป็นต้น ซึ่งกฎหมายต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน ปัจจุบันมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน

3. โครงการ (Project) หมายถึง แผนการดำเนินการฟื้นฟู ปรับปรุง และส่งเสริมการ อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ได้ถูกทำลายลงไปทั้งโดยธรรมชาติและมนุษย์ ถึงแม้ปัจจุบันจะ มีการจัดทำโครงการที่ดี จะต้องมองภาพรวมในทุก ๆ ด้าน จะต้องพิจารณาและวิเคราะห์ถึงผลดีและ ผลเสียที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือเกิดต่อโครงการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่า โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่จะมีการดำเนินการต่อไปในอนาคต

แนวความคิดในการจัดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยทั่วไปแล้วมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. การสงวน (Preservation) หมายถึง การธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของธรรมชาติโดย ปล่อยให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเจริญเติบโต และมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน และกันตามธรรมชาติโดยมนุษย์ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว

2. การอนุรักษ์ (Conservation) หมายถึง แนวคิดในการป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพลง

3. การพัฒนา (Development) แนวความคิดในการปรับปรุงฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพดีขึ้น

4. การใช้ประโยชน์ (Utilization) หมายถึง แนวคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ ทั้งนี้ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาจใช้แนวคิดหลายลักษณะควบคู่กันไป หรืออาจใช้เพียงอย่างเดียวแล้วแต่สถานการณ์ และระยะเวลาในขณะนั้น

การจัดการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อมองภาพกว้าง ๆ อาจจะดูว่าง่ายและสามารถปฏิบัติได้ แต่ตามความเป็นจริงและตามวิธีการปฏิบัติที่ผ่านมามองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนว่า การจัดการในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นนั้น ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายเลย อาจจะเป็นเพราะความไม่เข้าใจในความหมายที่แท้จริงของ “ธรรมชาติ” “สิ่งแวดล้อม” และ “การอนุรักษ์” และที่สำคัญที่สุดการจัดการที่ประสิทธิภาพย่อมจะต้องมีการจัดผลประโยชน์ต่อระบบการพัฒนา หรือระบบการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

ลักษณะของการอนุรักษ์ จำแนกเป็น 2 ระดับ คือ

1. การสงวนและหวงห้าม หมายถึง การอนุรักษ์ในลักษณะที่ต้องมีการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดและเข้มงวดกวดขัน กับการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องพิจารณาทั้งแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดของทรัพยากรธรรมชาติ จำเป็นจะต้องให้มีมาตรการหรือแนวทางในการสงวน หรือหวงห้ามโดยเร็วก่อนจะมีการทำลาย เพราะเมื่อเกิดการทำลายแล้วจะเป็นการยากในการฟื้นฟูให้มีสภาพเหมือนเดิมได้

2. การอนุรักษ์ เป็นระดับของการอนุรักษ์ที่มีการควบคุมดูแล และเข้มงวดกวดขันกับการใช้ประโยชน์ของทั้งทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ ในการที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของบริเวณนั้นจะได้ดีขึ้น และในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาเพื่อการควบคุมและป้องกันปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

ในการจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของไม่ว่าระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น ต่างพยายามที่จะจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อจัดการหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์แบบแต่สิ่งที่การจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ยังไม่สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้ คือ สภาพของการถูกทำลายที่แท้จริง ซึ่งก็เกี่ยวข้องโดยตรงถึงลักษณะข้อมูล

หลักฐานต่าง ๆ ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงจำนวน หรือปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่ได้ถูกทำลาย ทั้งของทรัพยากรธรรมชาติที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง หรือฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้

วัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ลือชัย วงษ์ทอง (2549) กล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อธำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และสัตว์ และระบบสนับสนุนการดำรงชีวิตเป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุอาหารพืช ตลอดจนการทำให้สะอาด

2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นกับ โครงการขยายพันธุ์ต่าง ที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันธัญญาพืช สัตว์เลี้ยงและจุลินทรีย์ต่าง ๆ การวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรมนานาชาติ ที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ

3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศเพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม และอุตสาหกรรมหลักต่าง ๆ

4. เพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้ไปยังอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรเป็นแหล่งจำเป็นต่อการดำรงชีพ จึงจำเป็นที่เราจะต้องร่วมมือในอันที่จะใช้ทรัพยากรใช้แล้วหมดไปให้ได้นานที่สุดมีประโยชน์มากที่สุด พร้อม ๆ กับหาสิ่งทดแทนเพื่อยืดอายุการใช้ต่อไป และนำทรัพยากรที่ใช้แล้วมาใช้ต่อไปอีกประชาชนจะต้องมีความสนใจถึงประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

หลักพื้นฐานในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. ใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์หลายทาง เช่น ในระบบกำจัดน้ำเสียอาจจะจัดบ่อพักน้ำเสียที่ใช้บริโภคยังไม่ได้ ให้เป็นประโยชน์ในทางเกษตรกรรม สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การคมนาคม เป็นต้น การจัดทรัพยากรให้ใช้ประโยชน์ได้หลายทางจะทำให้คนทั่วไปได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรมากขึ้น ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์

2. ต้องมีการสำรวจและการวางแผนการใช้ทรัพยากร เพื่อประเมินความต้องการใช้ทรัพยากรในระยะยาว และวางแผนในการจัดการเพื่อป้องกันการขาดแคลน ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน

3. ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร จะต้องคำนึงถึงหลักของความสัมพันธ์กันและกันอย่างดีพอภายในระบบนิเวศการอนุรักษ์และการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

4. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือชนบท ความมั่นคงของประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ จะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ ผลกระทบของการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมและที่สำคัญ คือ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลในอันที่จะช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรให้อยู่ในสภาพที่ใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าที่สุดและนานที่สุด

5. รัฐมีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรให้บรรลุตามเป้าหมายเพราะทรัพยากรเป็นสมบัติและหลักทรัพยากรของประเทศที่ยังไม่ได้นำมาใช้ ควรที่รัฐจะจัดไว้ในอันดับต้น ๆ ของนโยบายในการบริหารประเทศ ปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชาติส่งผลให้ระดับความเป็นอยู่ของประชาชนเลวลง นับได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดระดับหนึ่งรัฐบาลจึงได้พยายามที่จะเน้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญเป็นพิเศษ

แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้และผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐกิจอย่างถี่ถ้วนด้วย

2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก หมายถึงว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายากควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้ไม่ให้สูญไป บางครั้งถ้ามีของบางชนิดที่พอจะใช้ได้ก็ต้องใช้อย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย

3. หาวีธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น (ซ่อมแซม ปรับปรุง) กล่าวคือ ทรัพยากรใดก็ตามมีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเสียไป หรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการผลิตภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการ ของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยเน้นการขยายการผลิตสูงสุด ได้ส่งผลให้มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติไปใช้อย่างต่อเนื่อง โดยขาดความระมัดระวังและไม่มีการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ทำ

ให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการขยายตัวของการผลิตภาคเกษตรได้ส่งผลให้มีการนำพื้นป่ามาใช้ในการเพาะปลูกจนส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ทรัพยากรดินและประมงมีปัญหาด้านคุณภาพและเกิดความเสื่อมโทรม ทรัพยากรน้ำเกิดปัญหาเกิดความขาดแคลนในบางพื้นที่โดยเฉพาะในฤดูแล้ง รวมทั้งมีการใช้สารเคมีทางการเกษตรมากขึ้น ส่งผลต่อความเสื่อมโทรมของคุณภาพดินและน้ำ นอกจากนี้ การนำทรัพยากรแร่ธาตุมาใช้โดยขาดความระมัดระวังได้ทำให้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และสภาวะแวดล้อมโดยทั่วไปเกิดความเสื่อมโทรม

ในขณะที่การขยายตัวของการผลิตภาคอุตสาหกรรมและบริการที่เป็นไปอย่างไม่มีระเบียบและทิศทางที่เหมาะสม เนื่องจากไม่มีการนำผังเมืองและผังภาคมาใช้ ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนตามแนวนอน รวมทั้งส่งผลให้มีการนำที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมทางการเกษตรไปใช้ผิดประเภทด้วย เช่น เป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมและโรงแรม รวมทั้งมีการขยายตัวของชุมชนเมืองที่ไม่มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับอย่างเพียงพอ ได้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษต่าง ๆ ได้แก่ น้ำเสีย อากาศเป็นพิษจากปัญหาการจราจร และโรงงานที่ไม่ได้มาตรฐานในเมือง ตลอดจนปัญหาขยะชุมชน นอกจากนี้ การขยายฐานการผลิตด้านอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วและไม่มีมาตรฐานการประกอบการที่เหมาะสม รวมทั้งไม่มีการใช้บังคับใช้มาตรฐานอย่างจริงจัง ได้ก่อให้เกิดปัญหาจากการของเสียอันตราย เสียโลหะหนัก และนำไปสู่ปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนโดยตรงมากขึ้น แนวโน้มการขยายตัวของมลพิษทั้งทางน้ำ อากาศ และของเสียต่าง ๆ ดังกล่าว ได้เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของภาคการผลิตและบริการ ในขณะเดียวกันการขยายตัวของการท่องเที่ยวที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่ขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และศิลปกรรมหลายแหล่งสูญเสียคุณค่าและความงามไป

ในช่วงที่ผ่านมา การดำเนินการฟื้นฟู บูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ยังดำเนินการได้ในขอบเขตจำกัดไม่ทันต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และแนวโน้มการเกิดมลพิษต่าง ๆ อันเป็นผลจากการขาดประสิทธิภาพในการจัดทำแผนงานที่สามารถนำไปสู่การประสานงานร่วมกันทั้งระหว่างหน่วยงานราชการด้วยกันเองและฝ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและหากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเท่าที่ควรขาดมาตรการที่จะผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตและแบริโภคที่นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ประหยัด คุ่มค่า และสอดคล้องกับศักยภาพ ในขณะที่องค์การชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แม้จะมีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ แต่ยังคงขาดความพร้อมและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันการขาดกฎหมายรับรองสิทธิชุมชนอย่าง

แท้จริงในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของต้นทำให้เกิดข้อจำกัดในการเข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาครัฐ เกิดปัญหาการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์กลุ่มต่าง ๆ

ดังนั้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ ให้เป็นไปตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย มีการจัดการที่สร้างความประหยัค มีความพอประมาณและมีเหตุมีผลเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง และให้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการทางสังคมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประเทศและเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศได้ตลอดไป

1. วัตถุประสงค์

เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตอบสนองต่อการปรับโครงสร้างการพัฒนาประเทศให้เข้าสู่สมดุล ที่มุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงคุณภาพ ที่ปรับเปลี่ยนการพัฒนาจากการขยายการผลิตเป็นการเพิ่มผลผลิตโดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่า ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การจัดการต้องพิจารณาถึงความเป็นธรรมในสังคม การให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมและการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการได้รับประโยชน์และมีส่วนในการเข้าร่วมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1.1 ให้มีการใช้ประโยชน์ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

1.2 เพื่อให้กระบวนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมีการควบคุมที่ดี รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

1.3 เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่สมดุล และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.4 ให้มีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชน ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

2. เป้าหมาย

2.1 อนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 33 และส่งเสริมการปลูกป่าเศรษฐกิจให้ได้ร้อยละ 5 ของพื้นที่ประเทศ รวมถึงการจัดทำเครื่องหมายแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนให้ได้ไม่ต่ำกว่า 1.25 ล้านไร่ เพื่อปรับปรุงความสมดุลของ
สภาวะแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพในปี 2549

2.2 ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน และฟื้นฟูดิน เพื่อการดำเนินกิจกรรมด้าน
การเกษตรที่มีปัญหาทั้งที่เป็นดินเปรี้ยว ดินเค็ม และดินขาดอินทรีย์วัตถุให้ได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 2 ล้าน
ไร่

2.3 รักษาและคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพอย่างจริงจังในทุกพื้นที่อนุรักษ์

2.4 กำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องวิธีและปลอดภัยได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของ
ปริมาณขยะมูลฝอยทั้งหมด และมีการใช้ประโยชน์มูลฝอยได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30

2.5 รักษาคุณภาพน้ำในแม่น้ำสายหลักให้มีปริมาณออกซิเจนละลายน้ำไม่ต่ำกว่า 2
มิลลิกรัมต่อลิตร ตลอดทั้งปี รวมทั้งป้องกันและฟื้นฟูคุณภาพน้ำทะเลชายฝั่งให้อยู่ในเกณฑ์
มาตรฐานของประเทศ

2.6 เพิ่มขีดความสามารถในการรวบรวม กำจัดและลดกากของเสียอันตรายจาก
อุตสาหกรรมและจากชุมชนให้ได้เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50

จัดการควบคุมคุณภาพอากาศให้ปริมาณฝุ่นละอองและสารมลพิษต่าง ๆ อยู่ในพิสัย
มาตรฐาน

3. แนวทางการพัฒนา

เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนา จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

3.1 การอนุรักษ์ และการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นให้
ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้
กลับมามีความสมบูรณ์ จะมีส่วนช่วยในการลดความรุนแรงของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและนำไปสู่
สมดุลทางธรรมชาติและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบผ่าน
กระบวนการมีส่วนร่วม โดยไม่อนุญาตให้มีการทำประโยชน์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ต้นน้ำลำธาร
และป่าชายเลนที่มีอยู่ในปัจจุบันอย่างเด็ดขาด พร้อมทั้งเร่งจัดทำเขตแนวพื้นที่ป่าและป่าชายเลน
อย่างจริงจัง

ให้องค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการฟื้นฟูและ
ปลูกป่าบกและป่าชายเลนในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เหมาะสม ในเขตพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมพื้นที่ป่าชายเลน
หมดสัมปทาน โดยภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการและงบประมาณส่วนใหญ่

จัดทำแผนหลัก การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการในระดับลุ่มน้ำ ให้
ครอบคลุมกิจกรรมในทุก ๆ ด้าน ทั้งการอนุรักษ์ ฟื้นฟูบูรณะและการใช้ประโยชน์โดยให้ชุมชน

และประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รวมทั้งทำการศึกษาศักยภาพน้ำใต้ดินทั้งประเทศ เพื่อจัดทำแผนหลักในการบริหารจัดการน้ำใต้ดินที่เชื่อมโยงกับการใช้น้ำผิวดินอย่างเป็นระบบและให้มีการควบคุมการใช้น้ำบาดาลในพื้นที่วิกฤติอย่างจริงจัง

จัดทำแผนหลักเพื่อฟื้นฟูทะเลไทยให้ครอบคลุมทั้งในด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชายฝั่งและทรัพยากรทะเล

กำหนดเขตการทำประมงพื้นบ้านให้แยกออกจากประมงพาณิชย์ให้ชัดเจน และควบคุมการใช้เครื่องมือประมงที่มีผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรประมงทะเลอย่างรุนแรง

ให้มีแผนปฏิบัติการฟื้นฟูคุณภาพดินทางการเกษตรในทุกพื้นที่ โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ควบคู่ไปกับการสนับสนุนด้านวิชาการจากภาครัฐในการพัฒนากิจกรรมการเกษตรแบบยั่งยืน ที่ช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูดินและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ระหว่างภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่น โดยการสร้างแรงจูงใจในการร่วมอนุรักษ์ ด้วยมาตรการด้านการคลังและมาตรการทางสังคม และเร่งรัดการจัดทำเครือข่ายข้อมูลและการลงทุนวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

3.2 จัดการมลพิษและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และจริงจัง โดยเสริมสร้างขีดความสามารถของหน่วยงานกลางและหน่วยงานในระดับท้องถิ่นในการบังคับใช้กฎหมายควบคู่กับมาตรการทางสังคมและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อกำกับและตรวจสอบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ถูกทะเลาะให้มีประสิทธิภาพ และให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดกับกิจการที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งสร้างเครือข่ายชุมชนอาสาสมัครเฝ้าระวังมลพิษและสร้างกลไกประสานงานระหว่างชุมชนและอุตสาหกรรมในการระงับมลพิษ

ใช้มาตรการทางสังคมเพื่อสร้างความตระหนัก และการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนต่อภาคการผลิตที่ก่อมลพิษ และการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยให้มีการรายงานและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตรอุตสาหกรรม บริการ และยกย่องผู้ประกอบการที่ดำเนินการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง

พัฒนาและใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เหมาะสม เพื่อจูงใจให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคและการผลิตให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รับผิดชอบและรับภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียและกำจัดขยะมูลฝอยชุมชนที่เหมาะสม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับภาระค่าบริการและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

ส่งเสริมการลงทุนในระบบกำจัดของเสียอันตรายที่เป็นที่ยอมรับของชุมชน รวมทั้งให้ผู้ประกอบการต้องรับผิดชอบต่อความปลอดภัยจากการขนส่งและจัดเก็บของเสียและสารอันตราย ตลอดจนจัดให้มีระบบปฏิบัติการฉุกเฉินจากอุบัติเหตุ ให้มีการประกันภัยที่คุ้มครองความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมและอันตรายที่เกิดแก่ร่างกายและทรัพย์สินของบุคคลอื่น รวมทั้งให้มีการสร้างระบบการเรียกคืนซากบรรจุภัณฑ์และของเสียอันตราย

เสริมสร้างและปรับปรุงมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมลพิษ โดยเฉพาะด้านมลพิษทางอากาศและกลไกการควบคุม เพื่อลดมลพิษทั้งจากแหล่งกำเนิดอุตสาหกรรมและยานพาหนะ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เชื้อเพลิงสะอาดเพื่อรักษาคุณภาพอากาศ

พัฒนาเทคโนโลยีควบคุมมลพิษเฉพาะด้านที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการผลิตที่สะอาด โดยให้มีการลงทุนพัฒนาเทคโนโลยีในเชิงพาณิชย์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงมาตรการสิ่งจูงใจกระตุ้นให้ภาคเอกชนเข้าร่วมพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและกว้างขวางยิ่งขึ้น ในการปรับปรุงการผลิตเพื่อลดการใช้วัสดุ และการก่อกมลพิษ แปรรูปของเสียเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ รวมทั้งการพัฒนาระบบบำบัดและกำจัดของเสีย เพื่อให้ได้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และลดการนำเข้าเทคโนโลยีและการจัดการ ให้ถึงผู้ประกอบการอย่างสะดวกและรวดเร็วควบคู่กับการสนับสนุนด้านการเงินแก่สถานประกอบการเพื่อให้เปลี่ยนมาใช้กระบวนการผลิตที่สะอาด

3.3 อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเมือง และพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรม

3.3.1 เพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยบริหารการขยายตัวของเมือง และพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน โดยใช้มาตรการภาษี ระบบสาธารณูปโภค และกฎหมายผังเมืองเป็นตัวควบคุม และมีมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดการขยายตัวของชุมชนตามแนวถนนเพื่อให้การจัดบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพมากขึ้น กำหนดให้ต้องมีระบบบำบัดของเสียรวม และพื้นที่สีเขียวอย่างเพียงพอสำหรับชุมชน สำหรับเมืองอุตสาหกรรมหลัก กำหนดให้ต้องมีระบบกำจัดของเสียอุตสาหกรรม

คุ้มครอง ฟื้นฟูและพัฒนาสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม โดยให้มีการแยกเขตที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปกรรมออกเป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาให้ชัดเจนสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และใช้กฎหมายผังเมืองเพื่อเป็นเครื่องมือในการ

ควบคุม ร่วมกับการสร้างกระบวนการสืบทอดความรู้ความเข้าใจการสร้างจิตสำนึกของประชาชน และชุมชนท้องถิ่นให้ร่วมกับอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและโบราณคดี

ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่คำนึงถึงสมรรถนะของระบบนิเวศที่จะรองรับ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนด และควบคุมการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกซึ่งให้บริหารแก่นักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งสามารถจัดเก็บรายได้เพื่อใช้ในการฟื้นฟูอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

ให้หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมศิลปากร กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมป่าไม้ ร่วมกันพิจารณาสมรรถนะของระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่จะรับรองนักท่องเที่ยวและกำหนดแนวทางบริหารจัดการที่เหมาะสม

3.3.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ให้เหมาะสมกับศักยภาพ เกิดความเป็นธรรม และไม่กระทบต่อสภาพแวดล้อม เพื่อสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และนำไปสู่ความเป็นธรรมในสังคมมากยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

3.3.2.1. กำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ในกิจกรรมการผลิตต่าง ๆ ของเมือง และพื้นที่การเกษตรให้เหมาะสมตามสมรรถนะของที่ดิน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยใช้มาตรการสนับสนุนด้านสินเชื่อและภาษี

3.3.2.2. ใช้มาตรการด้านภาษี เพื่อเป็นกลไกในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมในพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเกษตรกรรม แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ด้านการพัฒนาการเกษตร

3.3.2.3. ให้มีการรักษาที่ดินในเขตชลประทานที่เหมาะสมกับการเกษตร ใช้เป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรอย่างถาวร พร้อมทั้งจัดให้มีกลไกและรูปแบบสนับสนุนด้านการเงินเพื่อรับซื้อที่ดินซึ่งเจ้าของที่ดินประสงค์จะจำหน่ายโอนไปใช้ในสาขาเศรษฐกิจอื่น แล้วนำมาให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเช่าเพื่อทำการเกษตรต่อไป

3.3.2.4. ขยายพื้นที่การเกษตรแบบยั่งยืน โดยการสร้างเครือข่ายและถ่ายทอดองค์ความรู้ การสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างเป็นระบบและการสนับสนุนสินเชื่อเงินออมเงินผ่อนปรนระยะยาวเพื่อขยายพื้นที่การเกษตรยั่งยืน

3.3.2.5. บริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีอยู่ ให้นำมาใช้ประโยชน์ต่อภาค

เกษตรกรรม การผลิต บริโภค และการแก้ปัญหาการลดลงของน้ำใต้ดิน โดยให้มีการศึกษาวางแผนให้ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติ

3.3.2.6. การจัดหาแหล่งน้ำเอนกประสงค์ โดยให้ดำเนินการผ่านกระบวนการ

การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ขั้นตอนการจัดทำโครงการ โดยประชาชนผู้ได้รับประโยชน์ร่วมรับภาระในการลงทุน พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่พืชที่ใช้น้ำน้อยและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำด้วยระบบชลประทานจุลภาคในการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ

3.3.2.7. ประเมินศักยภาพแหล่งแร่นอกเขตอนุรักษ์ และกำหนดแนวทางการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรแร่ในกระบวนการผลิตภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศและเพิ่มมูลค่าในการส่งออก และปรับปรุงกระบวนการทำเหมืองแร่ไม่ให้มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

3.3.2.8. ป้องกัน และลดการบุกรุกการเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่สาธารณะ พื้นที่

บริเวณแหล่งน้ำธรรมชาติ ริมฝั่งแม่น้ำและลำคลองต่าง ๆ พร้อมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3.2.9. พัฒนาและใช้กลไก เพื่อให้ผู้ได้รับประโยชน์จากการใช้

ทรัพยากรธรรมชาติ มีส่วนร่วมในการจ่ายค่าใช้ทรัพยากร รวมทั้งความรับผิดชอบในการดูแลและอนุรักษ์พื้นที่ที่เหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อนำไปลงทุนในการฟื้นฟูและบำบัดด้านสิ่งแวดล้อม

3.3.3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เน้นการพัฒนากลไกในการบริหารจัดการอนุรักษ์ พื้นฟูบูรณะ และใช้ประโยชน์

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สามารถแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยพัฒนาคนเพื่อคุณภาพชีวิตและการรักษา

สภาพแวดล้อมของชาติ โดยใช้ระบบการศึกษาของชาติ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน

และการศึกษาตลอดชีวิต เป็นกลไกสร้างความรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอุปโภคบริโภค ที่

เสริมสร้างสุขอนามัยและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ของประชาชน

ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน พัฒนานุเคราะห์สิ่งแวดล้อมให้เป็นผู้มี

ความรู้ความสามารถด้านการจัดการ ด้านเทคนิคให้เพียงพอทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งสร้าง

ความเป็นผู้นำในการร่วมงานกับชุมชนและสังคมในการปฏิบัติงานและจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งใน

ระดับประเทศภูมิภาคและท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

สร้างกลไกเพื่อรักษาสมดุล ระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม โดยผลักดันเรื่องสิ่งแวดล้อมให้เป็นวาระสำคัญในกระบวนการทางการเมือง โดยสร้าง

เครือข่ายการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นตามศักยภาพและ

ความพร้อม ประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐ ธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน องค์กรเอกชน ชุมชนและประชาชน เพื่อเสนอข้อคิดเห็นและติดตามผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการ โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการขนาดใหญ่ที่ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสูง รวมทั้งประสานงานกับคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง และบังเกิดผลในทางปฏิบัติ ปรับปรุงบทบาทองค์กรสิ่งแวดล้อมระดับชาติ ให้มีอำนาจในการกำกับดูแล และสนับสนุนองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการจัดสรรการใช้ทรัพยากรและประสานการดำเนินงาน ตลอดจนติดตามและประเมินผลการดำเนินงานบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการรายงานผลต่อรัฐสภาและสาธารณชน ปรับปรุงโครงสร้างหน่วยงานรับผิดชอบด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยแยกอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานในการอนุญาตและตรวจสอบออกจากกันให้ชัดเจน เพื่อให้มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันได้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการด้านการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนา โดยปรับปรุงกระบวนการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและเพิ่มความสำคัญของการศึกษาผลกระทบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน ให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและความเห็นรวมทั้งร่วมในการตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบการพยากรณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ให้เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ การป้องกันน้ำท่วมและการผันน้ำภายในและระหว่างลุ่มน้ำให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ ให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน และมีการติดตามข้อมูลผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมโลก อาทิ ภาวะเรือนกระจก เพื่อวางแผนเตรียมพร้อมรับปัญหาด้านอุทกภัย ปัญหาด้านการผลิตภาคการเกษตรและปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพิ่มขีดความสามารถในการประสานการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและจัดให้มีระบบเครือข่ายข้อมูลเชื่อมโยงระหว่างทั้งส่วนกลาง ภูมิภาคและท้องถิ่น เพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินนโยบายสิ่งแวดล้อมระดับนานาชาติ เพื่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาประเทศ โดยจัดตั้งกลไกและสร้างทีมงานร่วมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาและพัฒนาความรู้และข้อมูลสำหรับการเจรจาต่อรองในเวทีโลกเกี่ยวกับพันธกรณีและมาตรการสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและศักยภาพการแข่งขันทางการค้าและการลงทุน ประสานความร่วมมือระดับภูมิภาค เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความแข็งแกร่งในการเจรจา การต่อรองและการดำเนินงาน

ปรับปรุงกฎหมายเพื่อสนับสนุนท้องถิ่นและประชาชน ในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยปรับปรุงและตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ
ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดระบบ
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ แก้ไข
พระราชบัญญัติทรัพยากรประมง พ.ศ. 2490 เพื่อให้ครอบคลุมการจดทะเบียนผู้เลี้ยงสัตว์น้ำทุก
ประเภทและครอบคลุมการจัดการมลพิษจากการเพาะเลี้ยง การออกพระราชบัญญัติป่าชุมชน เพื่อ
ใช้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร
จัดการชุมชน การรับรองสิทธิของชุมชนในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการป่าชุมชนและ
ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ปรับปรุง แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม อาทิ
พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และอื่น ๆ เพื่อใช้
กฎหมายต่าง ๆ มีความสอดคล้องและส่งเสริมการกระงานอำนาจการบริหารจัดการและการบังคับ
ใช้กฎหมายสู่ท้องถิ่น ได้อย่างเป็นระบบและมีเอกภาพรวมทั้งสนับสนุน การบริหารจัดการแนวทาง
ใหม่ที่สังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอน

พัฒนากลไก และกระบวนการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระบบลุ่มน้ำ
และจัดให้มีองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน
ชุมชน และประชาชน เพื่อประสานกิจกรรมการพัฒนาแบบผสมผสานอย่างเป็นระบบลุ่มน้ำในลุ่ม
น้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำอื่นที่มีปัญหารุนแรง และมีการสร้างเครือข่ายของกิจกรรมต่าง ๆ ให้
ครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำ รวมทั้งให้มีการจัดสรรงบประมาณ โดยยึดแผนงานเป็นหลัก เตรียมความพร้อม
และเสริมสร้างขีดความสามารถให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้พร้อมรับกับการถ่ายโอนภารกิจตามกฎหมาย โดยให้องค์กร
ด้านสิ่งแวดล้อมระดับชาติเป็นผู้กำหนดแนวทางปฏิบัติและมาตรฐานในการดำเนินงานให้กับ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดภารกิจสนับสนุนของหน่วยราชการส่วนกลาง ส่วน
ภูมิภาค และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน โดยให้มหาวิทยาลัยในภูมิภาคและ
สถาบันการศึกษาชั้นสูงในระดับจังหวัดเข้ามามีส่วนช่วยในการให้บริการที่ปรึกษาทางวิชาการและ
เทคโนโลยีแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสริมสร้างความรู้ ความเข้มแข็ง และพัฒนาศักยภาพของ
ชุมชน ประชาคม และประชาชน ในด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการศึกษาทุกระบบและทุก
ระดับ ในการสร้างวินัยและปลูกฝังทัศนคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่
ถูกต้องทันเหตุการณ์ ฝึกอบรมความรู้ให้แก่แกนนำชุมชนให้มีศักยภาพที่จะสร้างกระบวนการ
เรียนรู้และริเริ่มในชุมชนหรือประชาคมของตน พัฒนาระบบรวบรวม และจัดทำฐานข้อมูลระดับ

ท้องถิ่น ให้สอดคล้องกัน เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบและใช้ประโยชน์ข้อมูลร่วมกัน และสนับสนุนสื่อมวลชนให้มีบทบาทในการสร้างค่านิยมอันดีงามของสังคมและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม ให้มีเวทีประชาคมท้องถิ่น จัดประชุม สัมมนา เวทีรับฟังความคิดเห็น และเผยแพร่ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาร่วมกันด้วยการจัดทำกิจกรรมนำร่อง จัดทำการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล แนวคิดโครงการที่ริเริ่มโดยภาครัฐและรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อสร้างการยอมรับ ส่งเสริมโครงการพัฒนาที่ริเริ่มโดยชุมชน และเป็นความต้องการที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนในการสร้างเสริมความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างประชาคมกับภาครัฐ มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับนั้นตั้งแต่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของธรรมชาติ จนกระทั่งมีความรู้เพิ่มขึ้นจนถึงยุคอุตสาหกรรม การเพิ่มจำนวนประชากรก็ยิ่งทวีจำนวนมากขึ้นเป็นทวีคูณ และในขณะเดียวกันกิจกรรมของมนุษย์เป็นผลให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอลงและเป็นผลให้สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศขาดความสมดุลขึ้น ตัวอย่างดังกล่าวนี้มองเห็นได้ชัดเจนเกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการใช้ทรัพยากร

วัฒนธรรม คือ วิธีการดำรงชีวิตของสังคม ซึ่งวิธีการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมก็ไม่พ้นจากการที่ต้องใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะต้องดำรงชีวิตอยู่ให้ได้ส่วนหนึ่ง และเพื่อสนองความต้องการทางค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่ง ดังนั้น จึงน่าจะแยกความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็น 3 ประการ คือ

ความต้องการทางร่างกาย (Biological Need) ความต้องการทางร่างกายเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลต้องทำงานเพื่อแสวงหาทรัพยากร เช่น อาหาร น้ำ เป็นต้น มาใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์

ความต้องการทางจิตวิทยา (Psychological Need) ความต้องการทางจิตวิทยาเป็นความต้องการที่เพิ่มขึ้นจากความต้องการทางร่างกาย เช่น นอกจากจะต้องการอาหารแล้ว คนเรายังต้องตกแต่งอาหารให้ดูสวยงาม หรือใช้ภาชนะใส่อาหารที่มีราคาแพงจึงจะถือว่ามีความสุข เป็นต้น

ความต้องการทางสังคม (Social Need) ความต้องการทางสังคมเป็นบรรทัดฐานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงความประพฤติปฏิบัติโดยทั่ว ๆ ไป เช่น เด็กจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ มีการให้ของขวัญในวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ความต้องการทางร่างกายนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ความต้องการทางจิตวิทยา และความต้องการทางสังคม น่าจะเป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ ถ้าสิ่งนั้นทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์

เพราะการดำรงชีวิตของมนุษย์จะต้องใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นได้ว่าแต่เดิมมนุษย์จะตั้งที่อยู่อาศัยในบริเวณที่มีทรัพยากรที่จะใช้ในการดำรงชีวิต และวิธีการดำรงชีวิต หรือวัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่มก็จะไปสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น แต่เมื่อมนุษย์มีความเจริญมากขึ้น และมีความจำกัดในการใช้ที่ดินจึงไม่สามารถอพยพไปตั้งถิ่นฐานตามที่ต้องการได้ จึงต้องมีความเคลื่อนย้ายทรัพยากร ไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลก อย่างไรก็ตามการกระจายทรัพยากรก็มิได้เป็นไปอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ ในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมีอยู่ราว ๆ 25 % ของประชากรโลก มักจะมีโอกาสใช้ทรัพยากรของโลกมากกว่าประชากรในส่วนอื่น ๆ ของโลก

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ผู้ศึกษาได้นำมาใช้ในการประยุกต์ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม จากแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการใช้ทรัพยากร แนวคิดทฤษฎีป่าชายเลน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมกิจการพลเรือนทหารบก กองทัพบก (2552) การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการศึกษา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระดับที่น้อย และมีส่วนร่วมในบางมิติ คือ การร่วมดำเนินงานและการรับผลประโยชน์ จากโครงการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ และการได้รับประโยชน์ยังมีส่วนที่ไม่ตรงกับความต้องการหรือไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนนั้น ๆ ในส่วนการดำเนินงานของกองทัพบกมีส่วนที่ประสบผลสำเร็จและประชาชนได้รับประโยชน์เป็นอันมาก แต่หากพิจารณาส่วนที่ทำให้เกิดปัญหาและมีผลกระทบกับประชาชนคือ การทำผิควินัย ออกนอกกลุ่มนอกทางของกำลังพลบางคน การปรับเปลี่ยนกำลังพลที่รับผิดชอบในพื้นที่ ที่มีมาตรฐานการปฏิบัติงานต่างกันและความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย

โครงการที่ประชาชนได้ให้ความสำคัญของโครงการต่าง ๆ น้อยมาก ก็คือ การเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการทักษิณพัฒนา การเข้าร่วมกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันตามแนวชายแดน (สคม.) เพื่อสร้างความเข้มแข็งป้องกันความขัดแย้งและผู้มีอำนาจอิทธิพลมืดๆ และการเข้าร่วมโครงการญา

ลันนันบาร์หรือโครงการทางสายใหม่ (โดยส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าว)

ผลการวิจัย โดยภาพรวมผลกระทบ ของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับผลกระทบ อยู่ในระดับมาก จากการเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ของประชาชนในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบใน พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็คือ การเข้าร่วมโครงการลันนันบาร์ หรือโครงการทางสายใหม่ การเข้าร่วมกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันตามแนวชายแดน (สคม.) เพื่อสร้างความเข้มแข็งป้องกันความ ขัดแย้งและผู้มีอำนาจอิทธิพล และการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการทักษิณพัฒนา

กสกิจ ทบบัณฑิต (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณีในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ผลการศึกษาใน ภาพรวมนักศึกษามีความเข้าใจในด้านความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับ มหาวิทยาลัย มีความเห็นด้วยในระดับมาก เมื่อเรียงลำดับความสำคัญ พบว่า ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับมหาวิทยาลัย เป็นอันดับที่ 1 ในขณะที่ด้านความ เข้าใจในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอันดับที่ 2 กิจกรรมการมีส่วนร่วมของนักศึกษา ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ผลการศึกษา การมีส่วนร่วมของนักศึกษา ในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมของด้านการมี ส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในมหาวิทยาลัย ด้านการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรดินไม้ ในมหาวิทยาลัย และด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ในระดับมาก เมื่อ เรียงลำดับความสำคัญ พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ ใน มหาวิทยาลัย เป็นอันดับที่ 1 โดยมีด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ใน มหาวิทยาลัยเป็นอันดับที่ 2 และมีด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรดินไม้ ใน มหาวิทยาลัย เป็นอันดับที่ 3

ทิพย์วรรณ ลิ้มแสง (2550) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองระยองศึกษา ผลการศึกษาการเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมการเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มสตรี อยู่ ในระดับน้อย ผลการศึกษาคิดเห็นจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ในด้านมลพิษทางน้ำ พบว่า โดยภาพรวมด้านมลพิษทางน้ำ ด้านมลพิษทางอากาศ และด้านมลพิษทางขยะมูลฝอย กลุ่ม สตรีได้ให้ความคิดเห็นว่ามีผลต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ในระดับมาก ผลการศึกษา ความคิดเห็นจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ในด้านมลพิษทางเสียง พบว่า โดยภาพรวมด้าน มลพิษทางเสียง กลุ่มสตรีได้ให้ความคิดเห็นว่ามีผลต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน อยู่ ในระดับน้อยสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2542) เรื่อง การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม การศึกษา และเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครนายก สรุปผลการวิจัย

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มีประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่ 160 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 500 คน มีอาชีพในการทำนา ทอเสื่อ ปลูกบอนสี ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ เลี้ยงปลา ทำสวน และรับจ้าง มีรายได้ต่อเดือนค่อนข้างต่ำ คือ ร้อยละ 81.3 มีรายได้ไม่เกินเดือนละ 6,000 บาท แต่มีภาระหนี้สินค่อนข้างน้อย คือ หนี้สินเฉลี่ย ร้อยละ 22.5 และมีหนี้สินไม่เกิน 30,000 บาท อีกร้อยละ 25 ส่วนรายจ่ายประจำที่เป็นค่าอาหาร และค่าสาธารณูปโภคอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ในส่วนสภาพทางสังคมเป็นชุมชนที่อยู่กันแบบเครือญาติ ตามลักษณะวัฒนธรรมไทยและมีการช่วยเหลือกันแบบไม่เป็นทางการ

แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการศึกษา ได้มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดังต่อไปนี้ในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน

แผนพัฒนาสิ่งแวดล้อม โครงการคลองสวนน้ำใส พัฒนาสภาพแวดล้อม บริเวณริมคลองและริมถนนหมู่บ้าน โดยพัฒนาด้วยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การเก็บวัชพืชขึ้นจากคลอง 31 และการจัดระเบียบบริเวณ โครงการให้มีภูมิทัศน์สวยงาม และเป็นแหล่งความรู้ของชุมชน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนประกอบด้วย โครงการปลูกบอนสี โครงการทอเสื่ออก โครงการเลี้ยงปลา และโครงการกองทุนและการเงินหมู่บ้านเป็นโครงการที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและภูมิปัญญาของท้องถิ่น จัดทำเพื่อการนำเสนอหน่วยงานของรัฐ และเป็นโครงการตอบสนองต่อนโยบายเศรษฐกิจชุมชนของรัฐบาลปัจจุบัน

แผนพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการศึกษามุ่งเน้นการนำภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การทอเสื่ออก และการปลูกบอนสี เข้าไปบูรณาการใน หลักสูตรระดับประถมศึกษาของโรงเรียนบ้านคลอง 31 ได้แก่ แผนพัฒนาการสอนกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในการรักษาความสะอาด และการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ แผนพัฒนาการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ในการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ และแผนพัฒนาการสอนกลุ่มวิชาโครงการและพื้นฐานอาชีพ (งานเลือก) ในการทอเสื่ออก และการปลูกบอนสี

วินัย วีระวัฒนานนท์ (2546) เรื่อง การพัฒนาโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา ผลของการศึกษาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ – ชีวภาพ ผลลัพธ์ของการศึกษาสิ่งแวดล้อมได้แก่ การอนุรักษ์และพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะปรากฏภาพที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม คือ คุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด คือ การมีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เป็นแบบอย่างและเอื้อต่อการมีชีวิตของผู้เรียน ได้แก่ การมีต้นไม้ การจัดใช้พื้นที่ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการคำนึงถึงความประหยัดและความปลอดภัยแก่ผู้ที่อยู่ในสถานศึกษา รวมทั้งสิ่งแวดล้อม

เหล่านี้จะมีอยู่และเกิดขึ้นได้ด้วยความรักและความผูกพัน และการสร้างลักษณะนิสัย และทักษะในการดูแลรักษาของทุกคนในสถานศึกษา

พฤติกรรม การแสดงออกในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่เกื้อกูล และเอาใจใส่ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบจะก่อให้เกิดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน พฤติกรรมที่สามารถมองเห็นได้จากการดูแล บำรุงรักษา และการไม่ทำลาย หรือก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังจะเกิดขึ้นจากการดำรงตนอยู่ในสังคมของสถานศึกษาด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความเมตตาต่อชีวิตอื่น และการปฏิบัติตนด้วยความเคารพในกฎและระเบียบ ของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด พฤติกรรมเหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้จากการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และการสั่งสอนอบรมของสถานศึกษาขึ้นพร้อมกัน รวมทั้งทุก ๆ คนในสถานศึกษา ได้แก่ ครู-อาจารย์ นักเรียน เจ้าหน้าที่ แม่ค้า และบุคคลอื่น ๆ จะต้องมีพฤติกรรมที่กระทำอยู่เป็นปกติจนมีลักษณะของจริยธรรม

วินัย วีระวัฒน์นันท์ (2545) เรื่อง การพัฒนาโรงเรียนสิ่งแวดล้อมศึกษา โรงเรียนบ้านคลอง 31 อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพชีวภาพของโรงเรียน โรงเรียนได้บำรุงรักษาไม่ยั้งต้น ได้แก่ ประดู่ และพญาสัตบรรณให้ร่มรื่นตลอดสองข้างแนวถนนเข้าออกโรงเรียน หน้าอาคารเรียน มีการปลูกไม้ดอกได้แก่เฟื่องฟ้า เทียนหยด บริเวณอาคารห้องพัก ห้องอาหาร ห้องเรียน ได้จัดทำให้เป็นระเบียบและสะอาด ห้องพักและห้องเรียนมีแสงสว่างจากภายนอกและมีอากาศถ่ายเทได้ดี ห้องอาหารจัดวางโต๊ะม้านั่งเป็นระเบียบ มีการเก็บกวาดเศษอาหารและขยะไว้ได้เรียบร้อยรวมทั้งโรงเรียนอยู่ห่างจากชุมชนและถนนมีรถผ่านน้อยจึงไม่มีเสียงรบกวน นอกจากนี้โรงเรียนยังได้จัดทำพื้นที่ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติการปลูกพืชผักสวนครัวขนาดพื้นที่ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติการปลูกพืชผักสวนครัวขนาดพื้นที่ประมาณ 200 ตารางเมตร และนำด้าเข็มซึ่งเป็นไม้ดอกไม้ประดับที่ชุมชนปลูกไว้ขายนามาปลูกตามแนวถนนหน้าโรงเรียนความยาวประมาณ 150 เมตร จึงทำให้เพิ่มความสวยงามและเป็นระเบียบ โดยใช้ดินเข็ม 1,600 ดัน ให้นักเรียนรับผิดชอบปลูก นอกจากนั้นยังได้เข้าไปพัฒนาสภาพแวดล้อมบริเวณริคลอง 31 ณ บ้านโพธิ์แทน อ.องครักษ์ จ.นครนายก ให้ดูสวยงามและเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อประเมินตามเกณฑ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ - ชีวภาพ ได้ระดับคะแนน 63 คะแนน จากคะแนนเต็ม 75 คะแนน คิดเป็นได้คะแนนร้อยละ 84 อยู่ในระดับดีมาก

ความรู้ความเข้าใจและเจตคติต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากที่ได้มีโครงการพัฒนาแผนการสอนได้มีการทำแผนการสอนไปใช้ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544 และเมื่อสิ้นภาคเรียนได้มีการวัดความรู้และเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมปรากฏผล ได้ดังนี้

การวัดค่าเจตคติพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ย 2.64 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีคะแนนเฉลี่ย 2.53 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ย 2.56 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ย 2.63 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีคะแนนเฉลี่ย 2.50 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ย 2.58 ซึ่งถือได้ว่านักเรียนมีเจตคติต่อสิ่งแวดล้อมในระดับดี

อรพิน กาบสลับ (2549) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า โดยภาพรวมของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อจำแนกตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ ก็จะ พบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษา พื้นที่ที่ใช้เลี้ยงกุ้ง จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงกุ้ง และแหล่งรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อจำแนกตามด้านต่าง ๆ พบว่า ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนกับชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้ป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้ป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมป่าชายเลนในชุมชนลุ่มแม่น้ำเวฬุ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเพื่อคุณภาพน้ำในมาตรฐานระบบCOC ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณชายฝั่งทะเล อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยความเข้าใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเกี่ยวกับระบบCOC เพื่อคุณภาพน้ำในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมความเข้าใจของเกษตรกรผู้เลี้ยงกุ้งเกี่ยวกับระบบ COC เพื่อคุณภาพน้ำในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรมีความเข้าใจ

อยู่ในระดับค่อนข้างมาก เมื่อจำแนกตามรายด้าน ด้านความสัมพันธ์ ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกับชุมชน เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านความเข้าใจเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ด้านการ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อคุณภาพน้ำตามระบบ COC ในการเลี้ยงกุ้งเกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับค่อนข้างมาก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้น้ำชายเลนในชุมชน เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ใน ระดับค่อนข้างมาก และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรคุณภาพน้ำบริเวณป่าชายเลนในชุมชน เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

มณฑล สังขัย (2550) ในการศึกษา เรื่อง “บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับ สถานการณ์ยาเสพติดที่อยู่ในความดูแลของสถานีตำรวจภูธรเขาสมิง” โดยมีวัตถุประสงค์ของการ วิจัย ประการที่หนึ่ง เพื่อวิจัยถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดที่อยู่ใน ความดูแลของสถานีตำรวจภูธรเขาสมิง ประการที่สอง เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยส่วนบุคคลกับการมี ส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติด กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จะทำการวิจัยจาก ประชาชนที่อยู่ในชุมชนเทศบาลแสนตุง อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด ชุมชนในเขตเทศบาลตำบล แสนตุง ผลการวิจัยประสบการณ์เกี่ยวกับยาบ้า พบว่า ส่วนใหญ่จะรู้จักยาบ้าในการถูกชักชวนลอง ยาบ้า สัมผัสยาบ้าและเสพยาบ้า ส่วนใหญ่จะไม่ทดลองเสพ แต่มีเพียงเล็กน้อยที่ทดลอง ผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อมวลชนของชุมชน พบว่า ในการเข้าร่วมอบรม ความรู้เกี่ยวกับยาบ้ามีถึงเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง การมีความรู้เกี่ยวกับยาบ้า และร่วมเข้ากลุ่ม สมาชิกสังคมที่ณรงค์ต่อต้านยาบ้า จะมีเกือบครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างในการมีส่วนร่วมกับชุมชน เกี่ยวกับสถานการณ์ยาบ้า

ผลการวิจัย บทบาทของประชาชนเพื่อประโยชน์ของสังคมในชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ ยาเสพติดในชุมชนเทศบาลแสนตุง พบว่า ในการช่วยเหลือตำรวจป้องกันและปราบปรามยาบ้า การ แจ้งเบาะแสข้อมูลเกี่ยวกับยาบ้า การชี้ตัวผู้ค้ายาบ้า ไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมมากนัก ในการร่วมกำหนด นโยบายเกี่ยวกับยาบ้า ร่วมตัดสินใจในการลงมือปฏิบัติงานตามแผนของตำรวจหรือชุมชน และร่วม เสนอโครงการแก้ไขปัญหายาบ้าในชุมชน ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมน้อย ผลการวิจัยบทบาทการมีส่วน ร่วมของชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนเทศบาลแสนตุง พบว่า การมีส่วนร่วมของ ชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนเทศบาลแสนตุง ได้ทำตัวเองให้เป็นแบบอย่างที่ดี อันดับที่ 1 และบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนเกี่ยวกับสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนเทศบาล แสนตุง ได้ติดตามชมรายการที่เกี่ยวข้องกับการณรงค์เรื่องยาเสพติด อันดับที่ 2

สุทธิศักดิ์ ช่วยเมืองปัก (2551) วิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนใน โครงการป่าชุมชนบ้านน้ำเตา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ รวมทั้งแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการวางแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่อื่นๆ อันก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อไป จากการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำ ผลจากการวิจัย ลักษณะที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่าอาชีพ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ส่วนปัจจัยทางด้านเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพการเป็นผู้นำในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

วัฒน ศิริไพบุลย์ (2551) ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัว” ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ในทุก ๆ ด้านอยู่ในระดับมาก ด้านการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและสร้างความสามัคคีในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัว โดยคณะกรรมการชุมชนได้ให้ความสำคัญ อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับที่ 1 ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึกและร่วมใจกันพัฒนา ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัว โดยคณะกรรมการชุมชนได้ให้ความสำคัญ อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับที่ 2 ด้านการเป็นผู้นำชุมชนและแกนกลางในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาล ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัว โดยคณะกรรมการชุมชนได้ให้ความสำคัญ อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับที่ 3 ด้านการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัว โดยคณะกรรมการชุมชนได้ให้ความสำคัญ อยู่ในระดับมาก เป็นอันดับที่ 4 จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ผู้บริหารที่เป็นคณะกรรมการชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัวต้องหันมาสนใจในปัญหาที่มีบางประเด็นที่คณะผู้บริหารได้ให้ความสนใจน้อยไป โดยหันมาให้ความสนใจให้มากขึ้นในประเด็นด้านเสนอแผนงาน โครงการเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากเทศบาล ให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามแนวความคิดใหม่ ๆ ที่แสดงออกมาร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนที่แท้จริง

ผลการวิจัย เมื่อจัดเรียงถึงความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในระดับมาก ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมด้านการเป็นผู้นำชุมชนและแกนกลางในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารที่เป็นคณะกรรมการชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัวต้องหันมาสนใจในปัญหาที่มีบางประเด็นที่คณะผู้บริหารได้ให้ความสนใจน้อยไป โดยหันมาให้ความสนใจให้มากขึ้นในประเด็นความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามแนวความคิดใหม่ๆ ที่แสดงออกมาร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนที่แท้จริง ผลการศึกษากการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมด้านการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอยู่ในระดับมาก จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารที่เป็นคณะกรรมการชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัวต้องหันมาสนใจในปัญหาที่มีบางประเด็นที่คณะผู้บริหารได้ให้ความสนใจน้อยไป โดยหันมาให้ความสนใจให้มากขึ้นในประเด็นการวางแผนและกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาในชุมชนให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามแนวความคิดใหม่ๆ ที่แสดงออกมาร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนที่แท้จริง จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารที่เป็นคณะกรรมการชุมชนเทศบาลตำบลหนองบัวต้องหันมาสนใจในปัญหาที่มีบางประเด็นที่คณะผู้บริหารได้ให้ความสนใจน้อยไป โดยหันมาให้ความสนใจให้มากขึ้นในประเด็นการติดตามผลเพื่อให้โครงการได้รับความเห็นชอบจากเทศบาล และการรายงานผลดำเนินการ โครงการที่บรรลุเป้าหมายให้เทศบาลทราบให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากที่สุดที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามแนวความคิดใหม่ๆ ที่แสดงออกมาร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนที่แท้จริง ผลการวิจัยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมด้านการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความสำนึกและร่วมใจกันพัฒนาอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน เทศบาลตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี โดยภาพรวมด้านการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและสร้างความสามัคคีในชุมชนอยู่ในระดับมาก

โดยสรุปได้ว่าผู้วิจัย ได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีลักษณะการมีส่วนร่วม แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการใช้ทรัพยากร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา แล้วจึงนำมาใช้ในการประยุกต์ในการกำหนดตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ได้แก่ ในด้านการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับเทศบาลตำบลแสนสุข และการมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการที่ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีลักษณะการมีส่วนร่วม แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับการใช้ทรัพยากร ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วจึงนำมาใช้ประกอบในการสร้างกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ตัวแปรอิสระ

ปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ
อายุ
ระดับการศึกษา
ระยะเวลาที่มาทำการค้าขายบริเวณชายหาดบางแสน
ภูมิลำเนาเดิมอยู่ภูมิภาค
ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัด
การได้รับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมของผู้ค้าขายบริเวณ
ชายหาดบางแสนต่อการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม